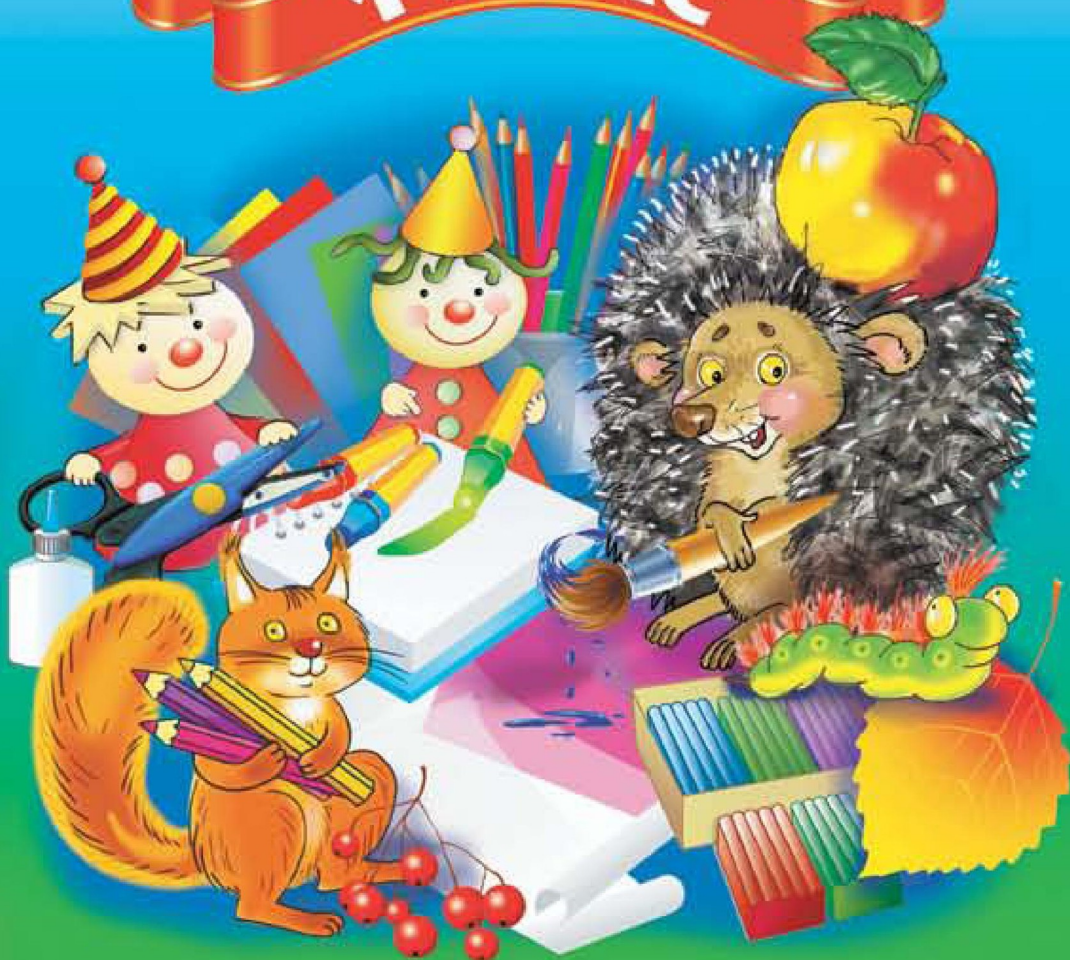

В.П. Тименко, І.М. Веремійчик

ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ

1 КЛАС

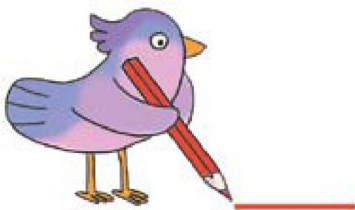

В.П. Тищенко, І.М. Веремійчик

Трудове навчання

**Підручник для 1 класу
загальноосвітніх навчальних закладів**

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України*

КИЇВ
«ГЕНЕЗА»
2012

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:

Сонцезайчик-мислитель – вигадує, задумує, планує, оцінює. Допомогає вчителю читати підручник;

Крапля-художниця – зображує, креслить, розмічає, оздоблює;

Іскра-майстриня – виготовляє, ріже, складає, з'єднує;

Дельфін-дизайнер – організовує творчі групи: на уроках, спільно з батьками;

– відгадай загадку.

ЮНИЙ ДРУЖЕ!

На сторінках цієї навчальної книжки ми розповімо тобі багато цікавого й корисного. Які бувають інструменти й матеріали, як зробити гарний виріб з паперу чи пластиліну, виготовити подарунок на свято – про все це ти дізнаєшся на уроках трудового навчання.

Орієнтуватися на сторінках підручника тобі допоможуть веселі казкові істоти – вигадливий

Сонцезайчик-мислитель , талановита Крапля-

художниця , вправна Іскра-майстриня . А ще

ти зустрінешся з Дельфіном-дизайнером , який організує творчі групи й допоможе тобі спільно з батьками виготовити цікаві роботи вдома. Адже ти теж, можливо, у майбутньому станеш дизайнером і будеш конструювати й проектувати різні вироби, а отже, прикрашати й перетворювати навколишній світ.

Сподіваємося, ти старанний, наполегливий і винахідливий. Тож рушаймо навчатися творити й фантазувати!

Автори

Щоб в житті щасливим бути,
треба добре потрудитись.
Головне — себе збагнути
й наполегливо учитись.

Щоб усе на світі вміти,
треба волю гартувати.
Пізнавати все хотіти,
раз почав, то не кидати,

а завершити успішно,
бо кінець вінчає діло.
Бо ж завжди буває смішно,
хто береться дуже сміло,

а не вміє завершити
і кида свою роботу.
То ж, як хочеш добре жити,
потрудися аж до поту.

Надія Красоткіна

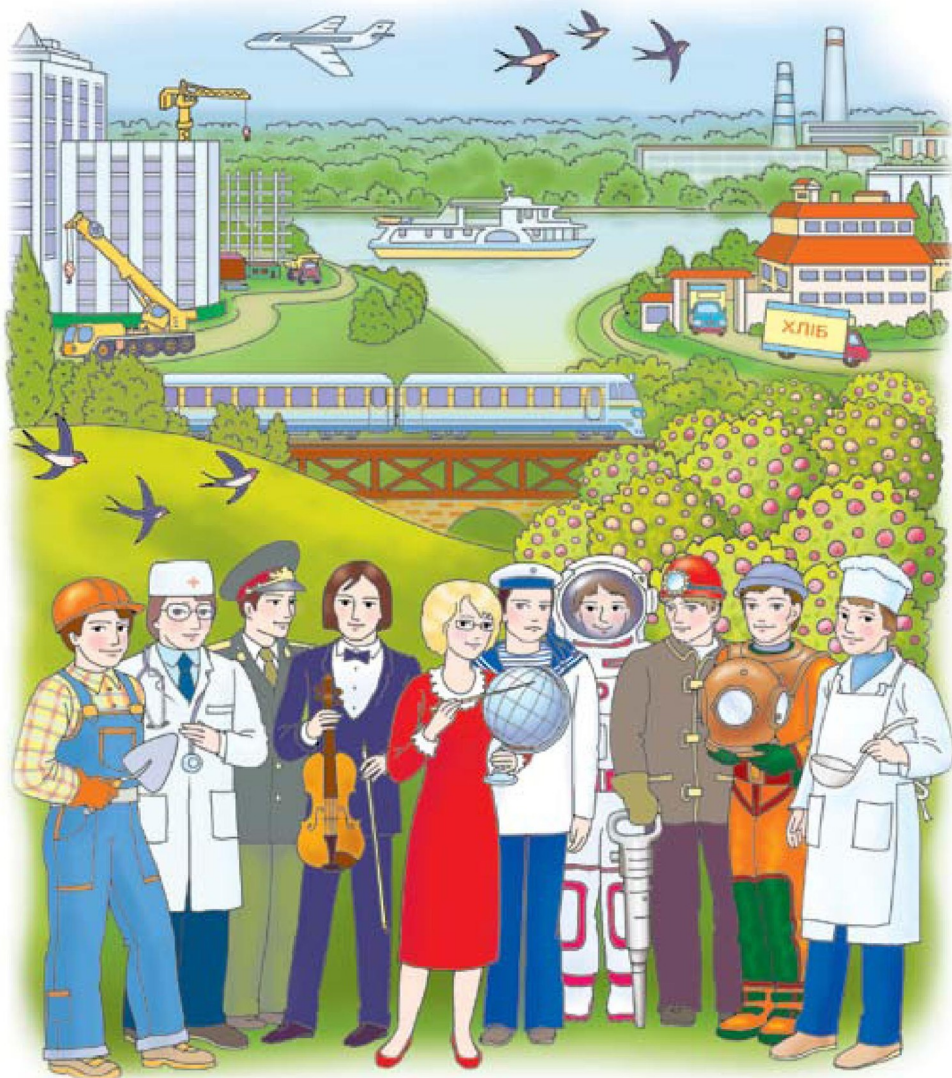

ВСТУП

МІСЦЕ ПРАЦІ ТА ПРОФЕСІЇ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ

Землю сонце красить,
а людину – праця.

Назви професії людей на малюнку.

Розумова, фізична, художня праця

Які слова – назви різновидів праці пропущено у віршах?

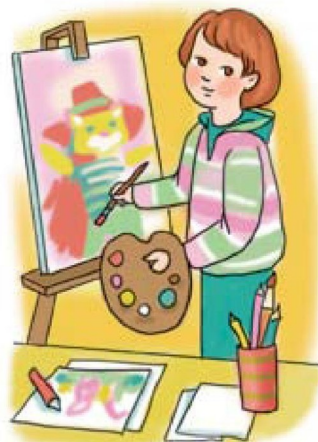

Я учений, я мислитель,
я такий, як наш учитель.
Я без мами і без тата
книжку можу прочитати.
Мудра думка, чиста мова –
це все праця ... .

А я рук не покладаю,
досить справ корисних маю:
ремонтую, підмітаю,
і саджаю, й поливаю...
Це робити мені звично –
працю я люблю ... .

Я палітру, пензлик маю,
світ барвистим уявляю.
Я танцюю і співаю,
на сопілці гарно граю.
У моєму слові кожнім
звучать образи ... .

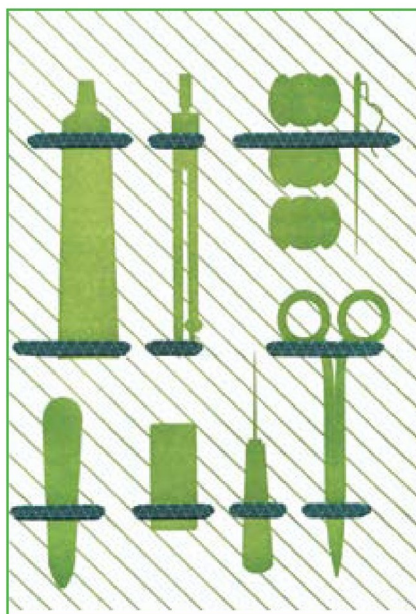
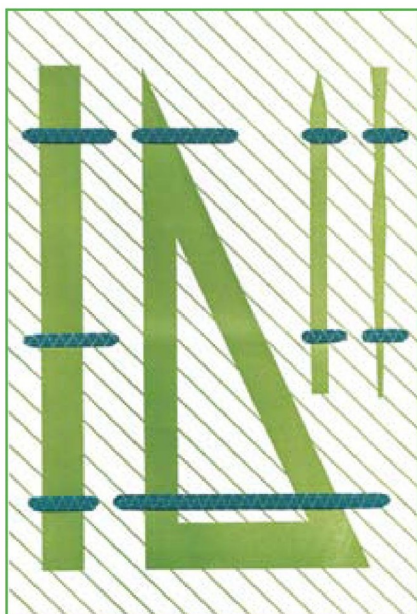

А що подобається робити тобі?

ТВОЄ РОБОЧЕ МІСЦЕ

Я готуюся до праці
і наводжу лад у папці.

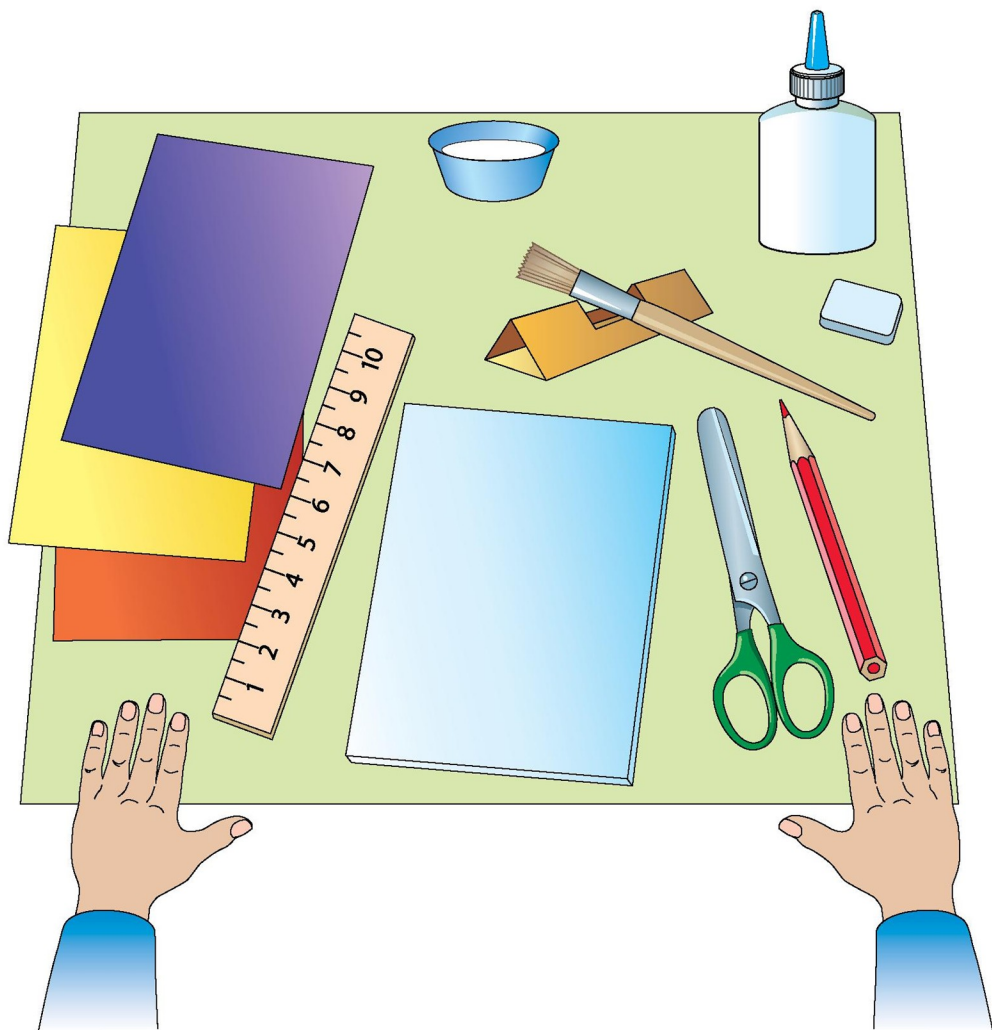
Папка для робочих інструментів

Сиди правильно!

Наші руки працюваті,
спритні і талановиті.
Лад, порядок вони знають,
звично речі розкладають:
все для правої – правóруч,
все для лівої – лівóруч.

Назві інструменти і матеріали, які ти знаєш.
Якими інструментами ти вмієш користуватися?

Інструменти і матеріали зберігай у папці.
Не тримай на робочому столі зайвих предметів.
За столом сиди рівно, не сутулься.

Що потрібно знати майстру про кожний виріб?

Майстру потрібно знати:

- як називається виріб;
- для чого він призначений;
- зі скількох деталей складається;
- розмір деталей;
- їхню форму;
- як поєднують деталі у виробі.

Чим і як правильно працювати?

Створюючи вироби, ти працюватимеш спеціальними приладами – *інструментами*.

Лінійка допоможе розмічати й вимірювати.

За допомогою олівця розмічають матеріал.

Гладілкою розгладжують згини на папері.

Щіточкою наносять клей на поверхню матеріалу.

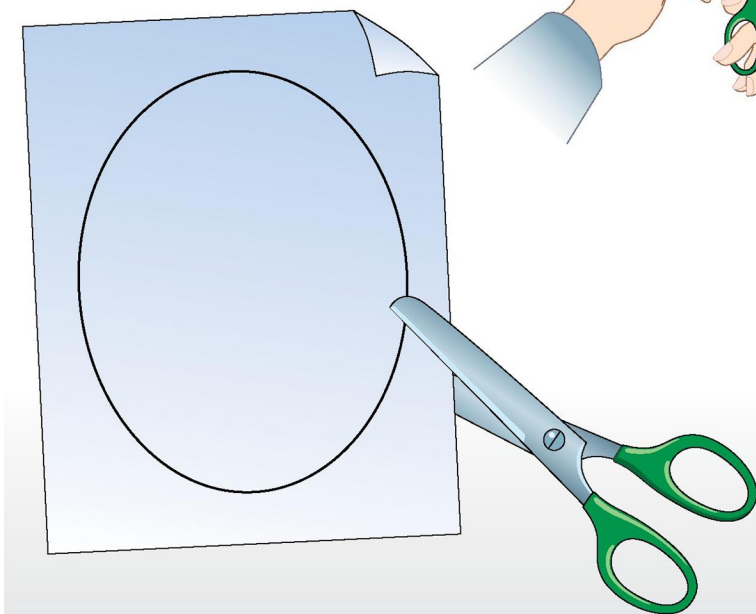
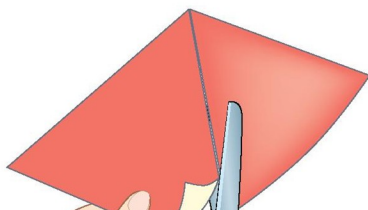

Ножицями вирізують.

Так передають ножиці.

Так ріжуть.

Користуйся ножицями із заокругленими кінцями. Зберігай їх у спеціально відведеному місці. Не працюй притупленими ножицями або ножицями з послабленим з'єднанням. Не тримай ножиці лезами вгору. Передавай ножиці кільцями вперед.

Ріжуть поруч із лінією розмітки (лінія лишається). Повертають папір, а не ножиці.

Стекою ріжуть пластилін на дощечці.
Стержнем від кулькової ручки або дерев'яною паличкою торцюють на пластиліні.

Із чого створюватимемо вироби?

З матеріалів, виготовлених людиною:

Кольоровий папір

Пластилін

Клей

Нитки і тканини

Деталі конструкторів

З природних матеріалів (листя, квіти, жолуді, каштани, шишки, насіння, мушлі, камінці тощо).

Розглянь зразки робіт, виконаних учнями на уроках трудового навчання.

Папір, пластилін, природні матеріали – усе, до чого доторкалися талановиті дитячі пальчики, перетворилося на чудові вироби. Здається, що заплющиш очі – і станеться диво.

Ніби за помахом чарівної палички запахне ялинкова хвоя, підростуть грибочки і квіти, а метелик пурхне крильцями й полетить...

Природні чи штучні матеріали використали діти?

Здогадайся, що із чого зроблено. Поміркуй!

Перевір себе!

1. Як правильно розкласти інструменти і матеріали на робочому місці? Поясни, чому саме так.
2. Де зберігають інструменти і матеріали?
3. Перелічи інструменти, які можна використовувати під час роботи з папером, пластиліном, природними матеріалами.
4. Які ти знаєш правила безпечної роботи ножицями?
5. Розглянь перший форзац підручника і допоможи зайчику дістатися додому. Запам'ятай: рухатися потрібно стежинкою, на якій зображено природні матеріали.

РОБОТА 3 ПАПЕРОМ

ВИДИ ПАПЕРУ

Папір – матеріал для письма, друку, малювання, виготовлення шпалер тощо. Його виробляють з деревини на паперовій фабриці.

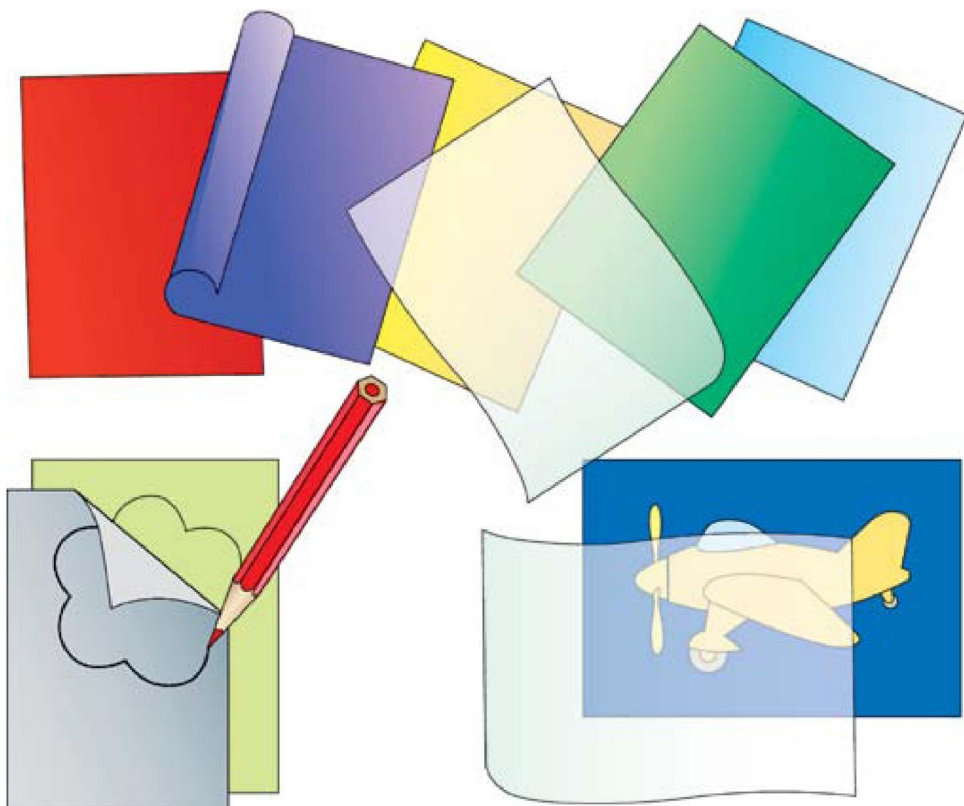
Є кольоровий папір для ручної праці. А є цупкий папір – картон для упаковок.

Який буває папір?

На уроках трудового навчання ти будеш використовувати різні види паперу:

письмовий, альбомний, газетний, друкарський,

кольоровий, напівпрозорий (кальку), копіювальний.

Порівняй газетний та альбомний папір. Чим вони відрізняються?

Розглянь ілюстрацію. Що із зображеного виготовлено з паперу?

ВИРОБИ З ПАПЕРУ

Папір можна:

Практична робота. Працюємо з папером

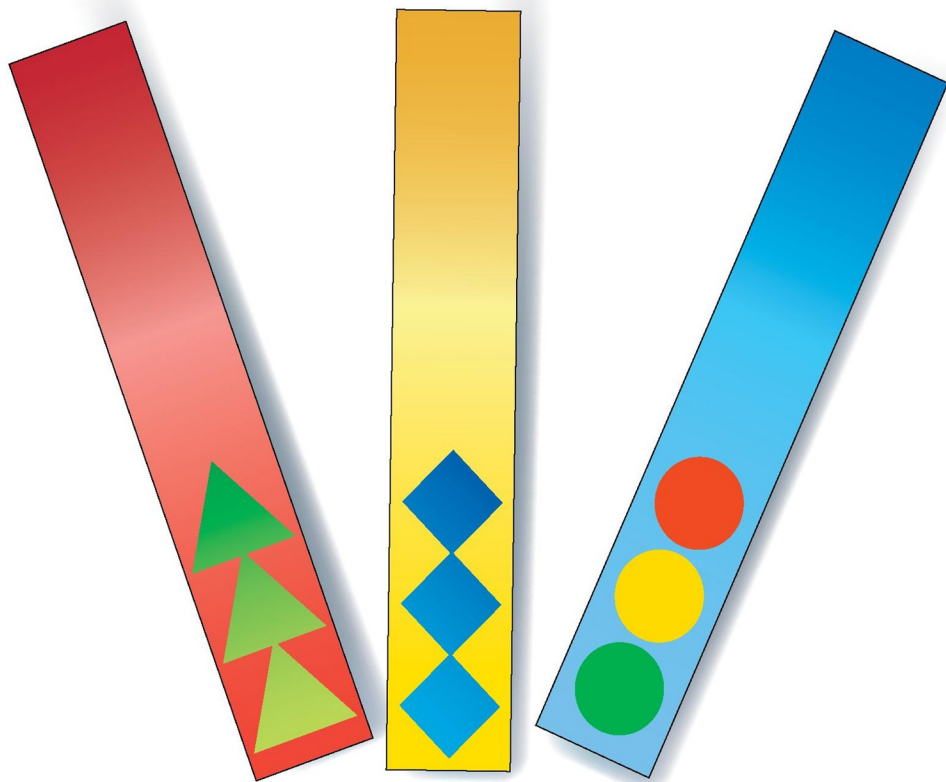
Повправляйся у скручуванні, згинанні, розриванні, склеюванні, складанні та різанні паперу.

Практична робота. Закладка

Вчуся я папір складати
і закладки вирізати.
Всі книжки мої в порядку –
в кожну вкладено ... .

Розглянь уважно закладки «Ялинка», «Килимок» і «Світлофор».

Полічи фігури на кожній закладці. Назви ті, які ти знаєш. Перевір себе за малюнком.

Трикутник

Квадрат

Круг

Виготов закладку, яка сподобалася тобі найбільше.

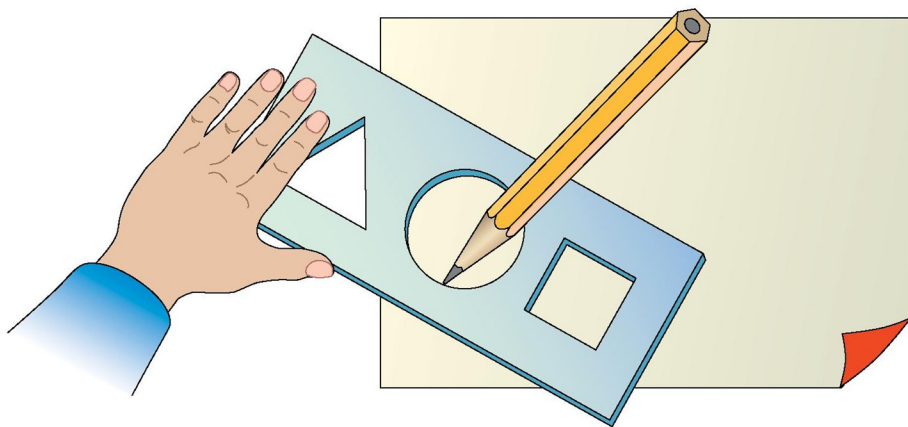
1. Візьми смужку кольорового паперу.

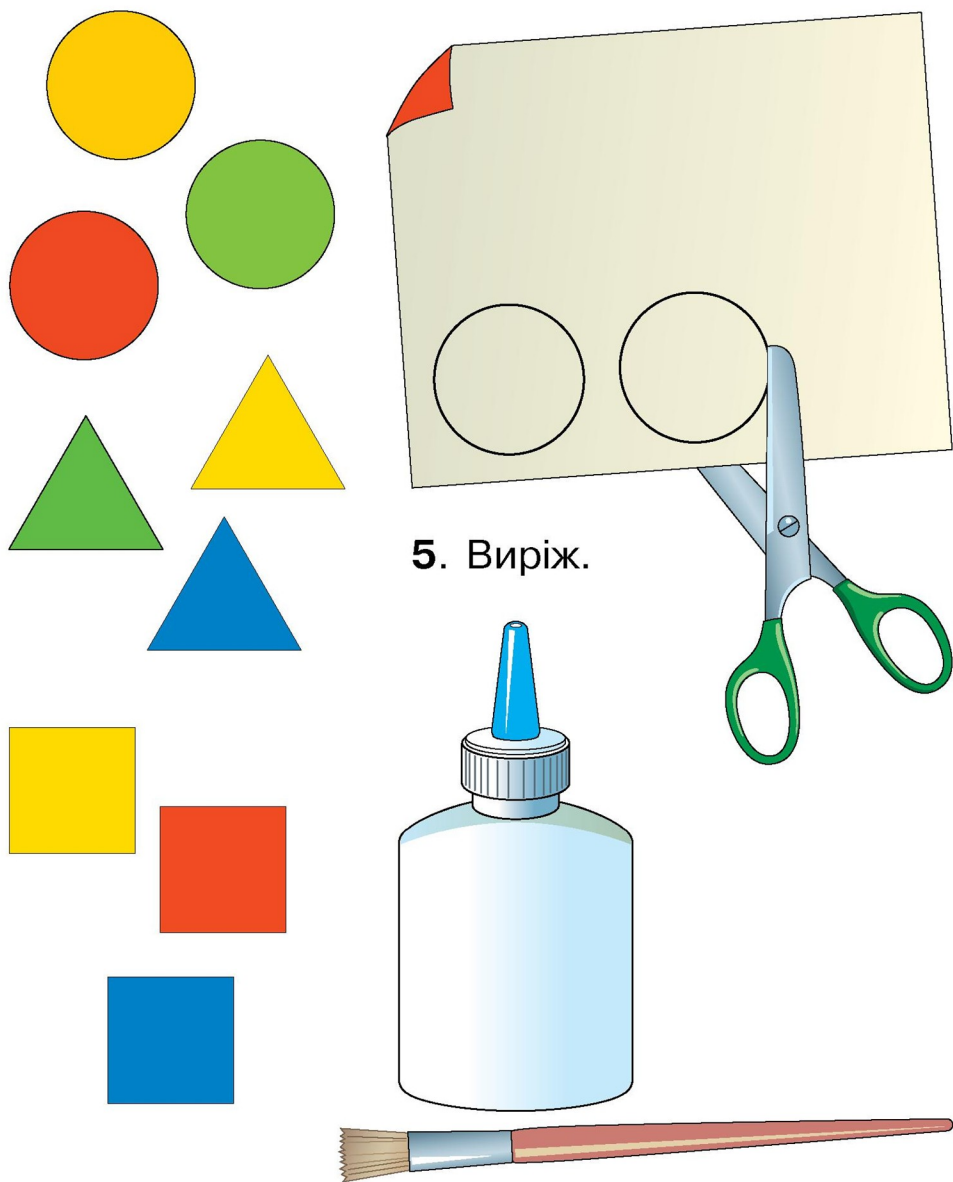
2. Зігни її вздовж навпіл.

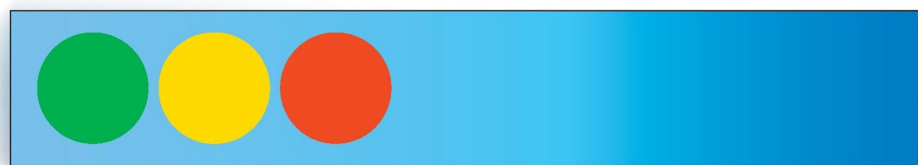
3. Склей половинки смужки.

4. Обведи фігури.

5. Виріж.

6. Наклей вирізані фігури на смужку.

РВАННЯ ПАПЕРУ

Іноді під час роботи потрібно розірвати аркуш паперу. Папір можна розривати вздовж та впоперек волокон. Рівніший край вийде, якщо рвати вздовж волокон.

За допомогою шматочків рваного паперу зображують пухкий сніг, вовняний килим, крони дерев, краєвиди тощо.

Поміркуй, що можна зобразити зі рваного паперу.

Властивості паперу

Папір згинається.

Папір легкий.

Його можна фарбувати.

Він м'який, його можна зібгати.

Практична робота.

Досліджуємо властивості паперу

1. Розірви аркуш паперу й розглянь його краї крізь лупу – збільшувальний прилад.

Ти побачиш ворсинки по краях розірваного аркуша. Це волокна, з яких складається папір.

2. Зімни руками шматочок паперу. Що відбулося?

Папірець зім'явся.

Якщо волокна м'яти, вони ламаються. Якщо попросувати зім'ятий папірець, він залишиться зібганим.

3. Занур папірець у воду. Що спостерігаєш?

Папірець промок.

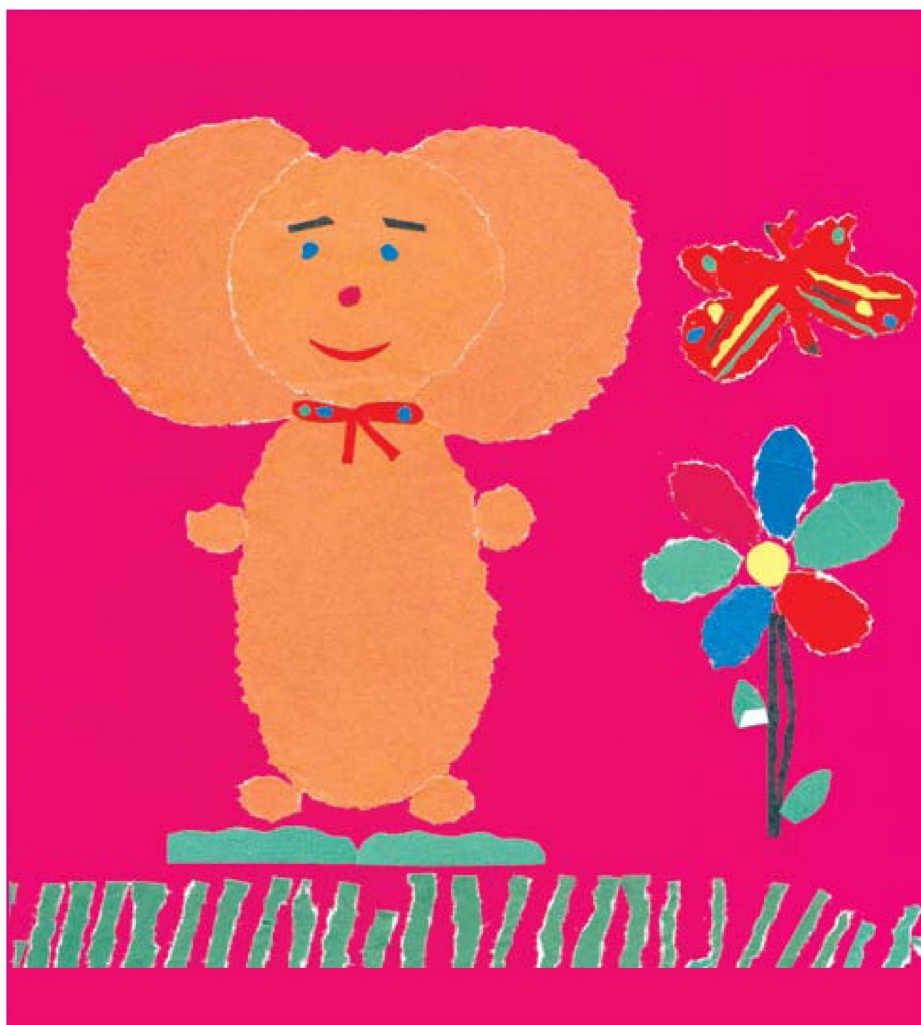
Якщо папір змочити і висушити, він стане нерівним.

Практична робота. Рвана аплікація

Створи аплікацію зі рваного паперу за малюнком або власною уявою.

1. Підготуй аркуш цупкого паперу або картону.
2. Зроби деталі майбутнього виробу.
3. Розмісти їх на аркуші паперу.
4. Змасти деталі клеєм. Приклей.

Як правильно працювати з клеєм?

Створюючи вироби, ми часто користуємося клеєм. Потрібно знати правила роботи із цим матеріалом.

Під кожну деталь, на яку потрібно нанести клей, обов'язково підмощуй сухий аркуш використаного паперу (макулатури), щоб не забруднити стіл.

Поклавши деталь на картонну основу, притри її, накривши іншим аркушем макулатури. Зайву кількість клею витирай ганчіркою.

Під час роботи щіточку для клею поклади на підставку.

Навіщо в роботі з клеєм використовувати макулатуру та підставку під щіточку?

Пласкі вироби висушуй, поклавши зверху чистий аркуш макулатури й вантаж.

Після закінчення роботи ретельно вимий щіточку і руки.

СПІЛЬНО З БАТЬКАМИ

Краєвид зі рваного паперу

Розглянь ілюстрації. Це – пейзажі.

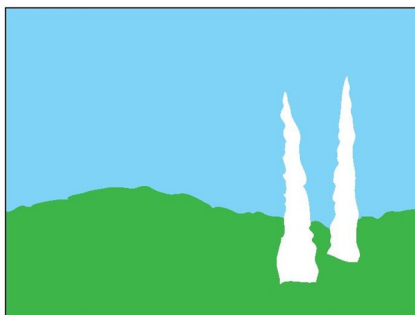
Пейзаж – це малюнок, картина або фотографія із зображенням краєвиду.

А ти можеш виготовити краєвид зі рваного паперу за малюнком або власним задумом.

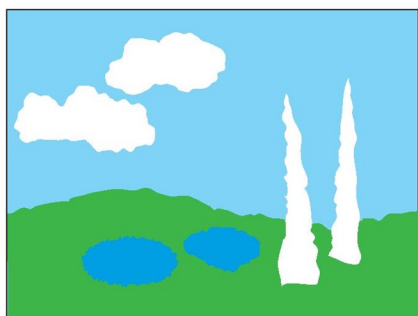
1

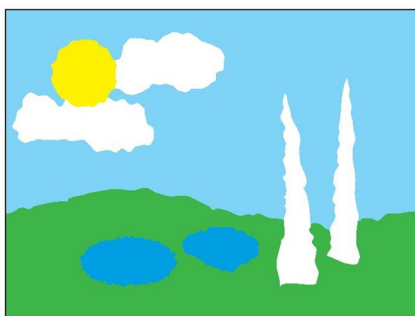
2

3

4

5

Розглянь малюнок. Яка тут послідовність дій?

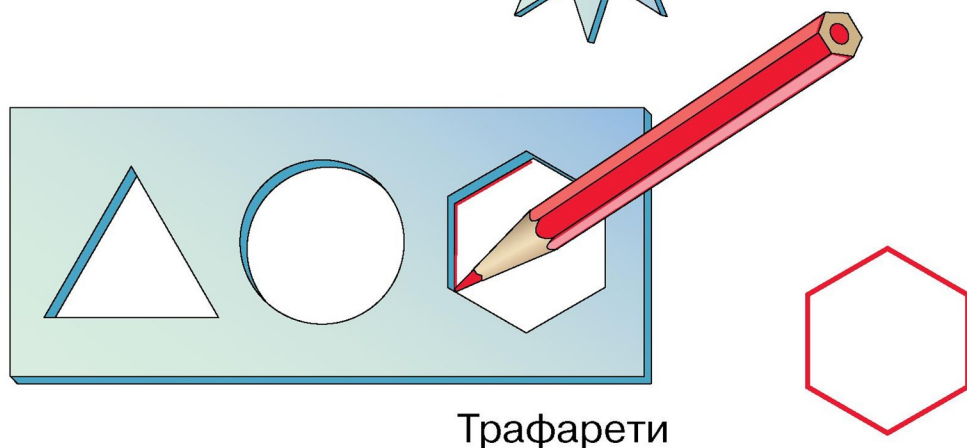

РІЗАННЯ ПАПЕРУ

Шаблони і трафарети

Для виготовлення творів з паперу потрібні *шаблони* і *трафарети*. Це спеціальні пристрої, за допомогою яких можна виготовити деталі, однакові за формою і розміром.

Шаблони обводять зовні – і виходить зображення квіточки або зірки, а трафарети обводять ізсередини.

Практична робота.

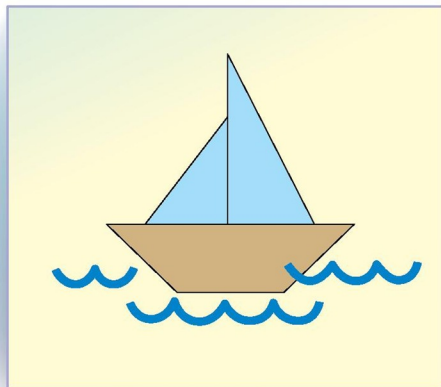
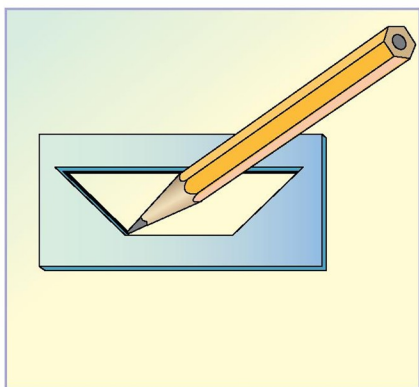
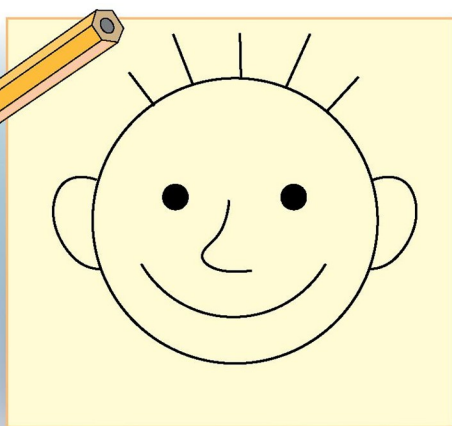
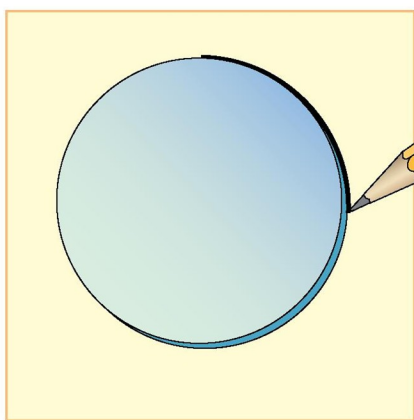
Працюємо із шаблонами і трафаретами

1. Обведи шаблон круга. Виріж круг сам або з допомогою вчителя. Наклей на основу. Домалюй рот, очі, ніс і вуха.

Веселий чи сумний у тебе вийшов хлопчик?

2. Намалюй за допомогою трафарету кораблик. Виріж та наклеї його на основу.

3. Розфарбуй кораблик. Домалюй хвилі.

СИМЕТРІЯ В ПРИРОДІ

Розглянь на фото предмети, що відбиваються у воді. Предмети, що знаходяться на березі, і їхнє віддзеркалення у воді однакові. Ці зображення *симетричні*, тобто розташовані однаково відносно *лінії симетрії*. А лінією симетрії є берег. Так само симетричні листочки, квіти, метелики, комахи, птахи. У них лінія симетрії проходить посередині.

Розглянь ілюстрації. Чи симетричні предмети?

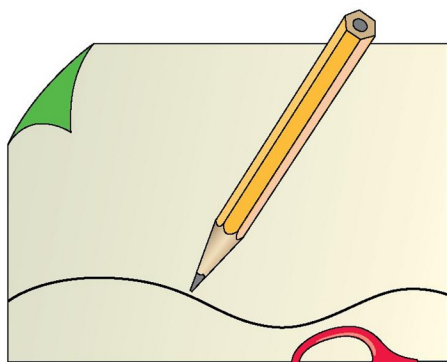

Практична робота. Кольорові метелики

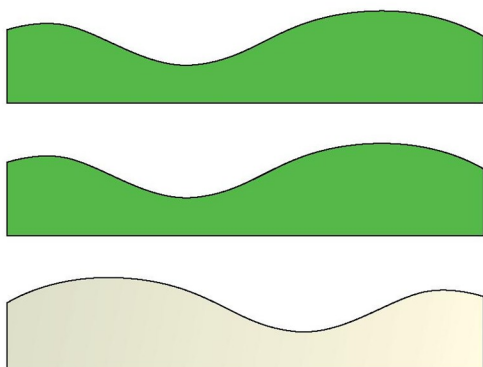
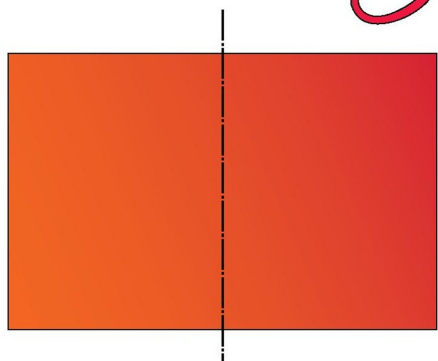
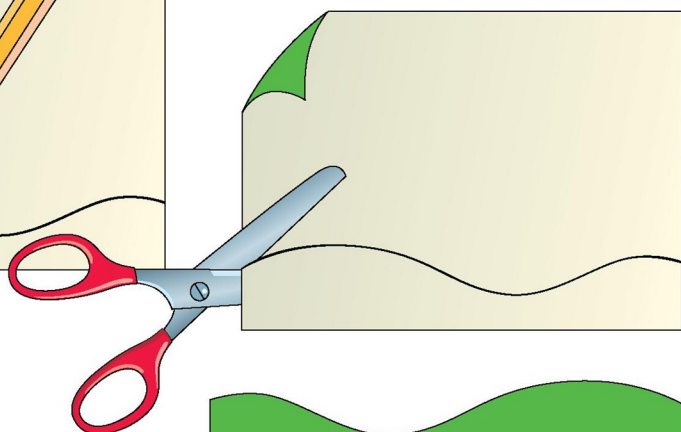

Що то є за гість?
Ніжок має шість.
І чотири крильця має,
по квітках літає.
Ні бджола, ні джмелик,
зветься він ... .

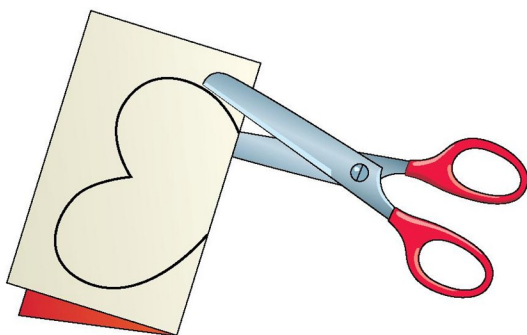
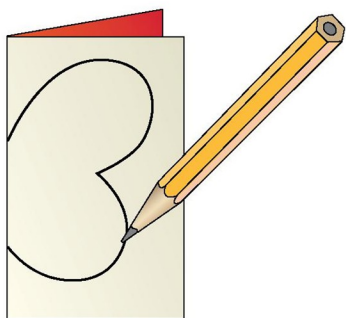
1. Намалюй хвилясту лінію на звороті аркуша паперу зеленого кольору.

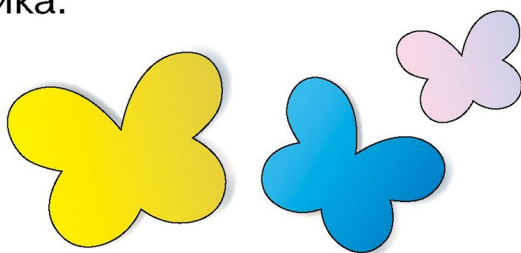
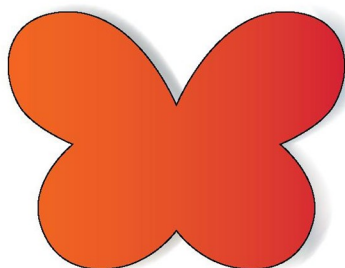
2. Виріж зелений лужок.

3. Зігни аркуш паперу (червоний, синій, фіолетовий чи іншого кольору) вздовж навіпіл.

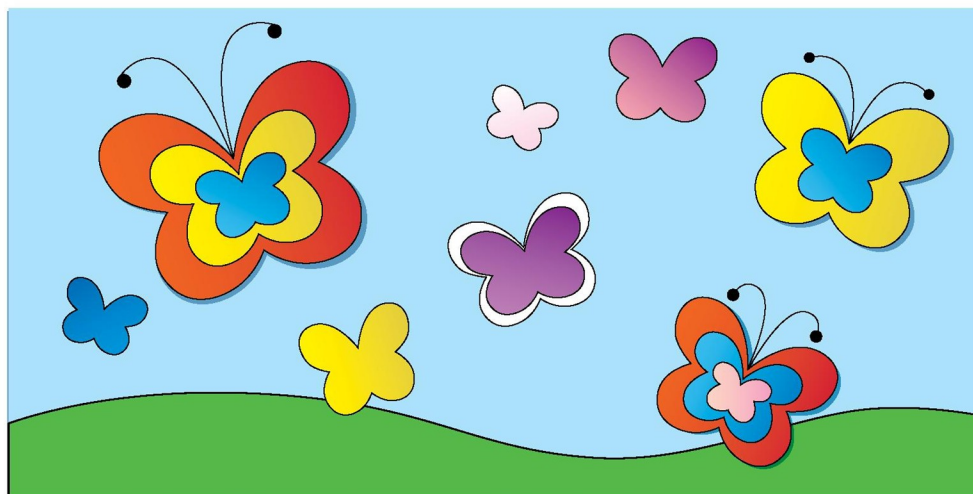
4. Намалюй велику трійку або букву «3» – лінію половинки метелика.

5. Виріж за лінією.

6. Розгорни.

7. У творчій групі виготовіть аплікацію з вирізаних метеликів на великому аркуші паперу.

ВЧИМОСЯ ЗГИНАТИ І СКЛАДАТИ ПАПІР

Лінія, тире, дві точки,
Аркуш ділять на «шматочки».
Лінію таку я знаю
і папір по ній згинаю.

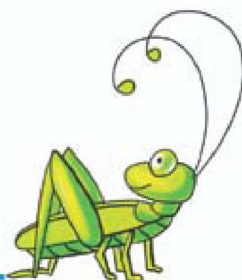
Лінії — сліди олівця

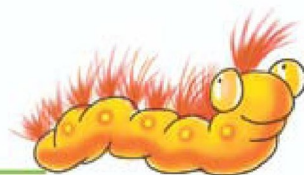
крапка

коротка лінія

довга лінія

Розглянь малюнок. Який слід залишив олівець на папері? Поміркуй.

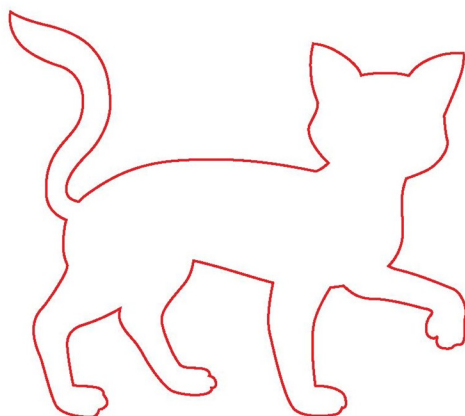
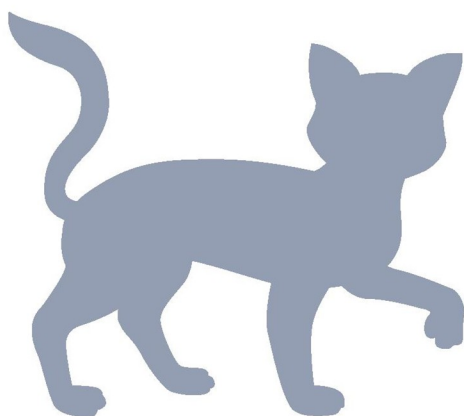
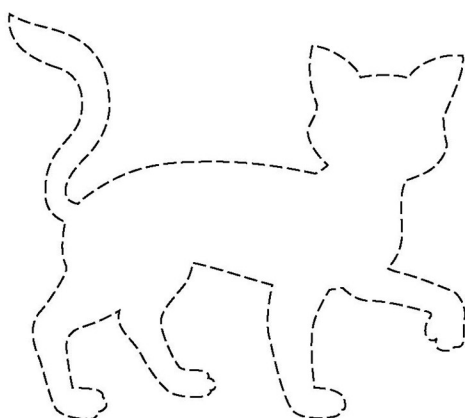
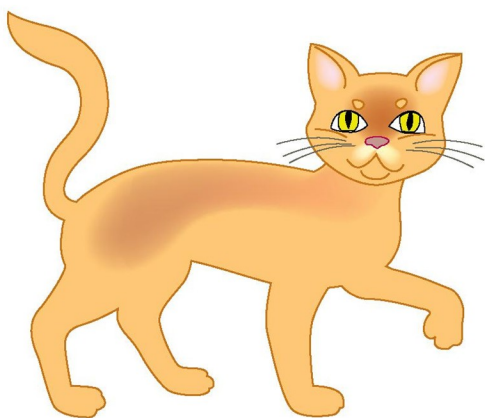
Практична робота. Вправний олівець

На аркуші паперу в клітинку проведи олівцем такі лінії, як на малюнку на сторінці 35.

Лінія контуру

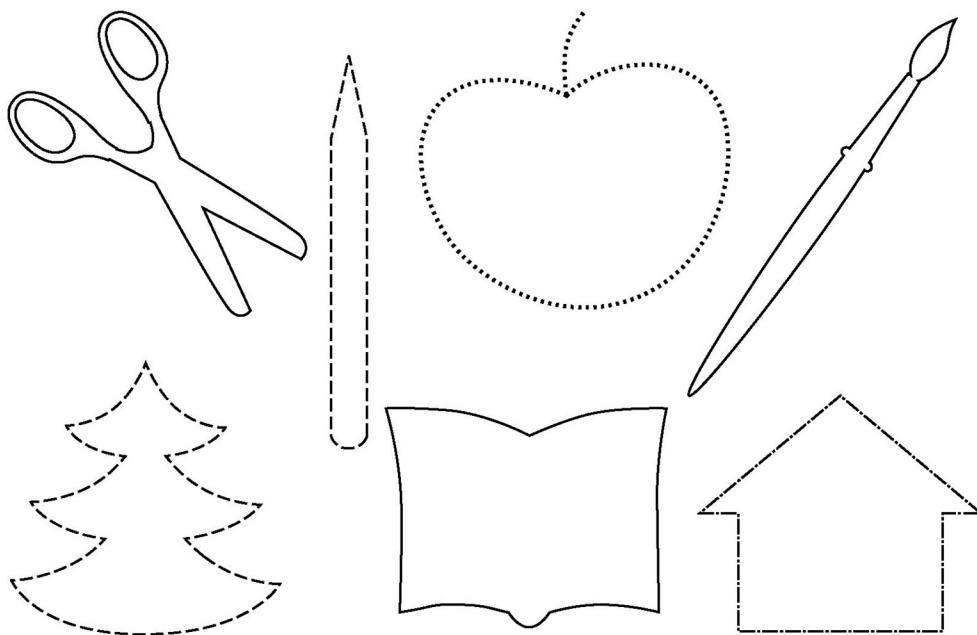

Олівцем можна позначити контур предметів. *Контур* – це лінія, що окреслює форму предмета.

На якому малюнку зображено контур кота?

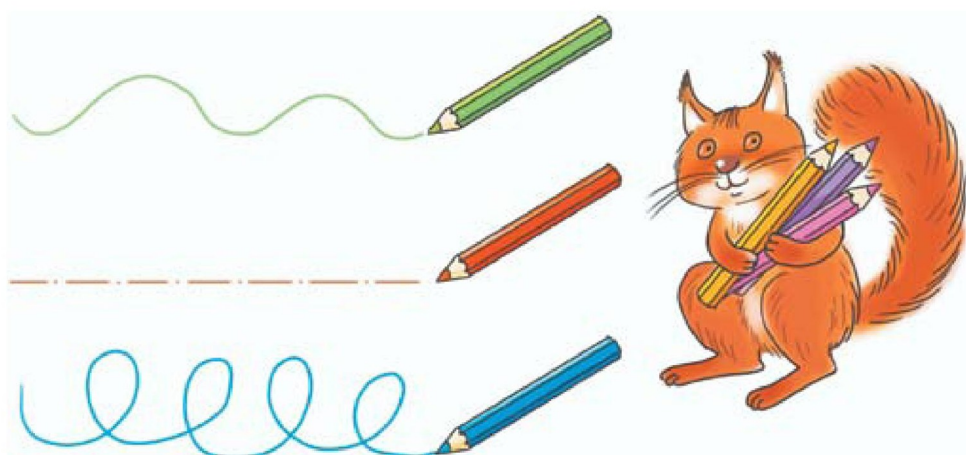

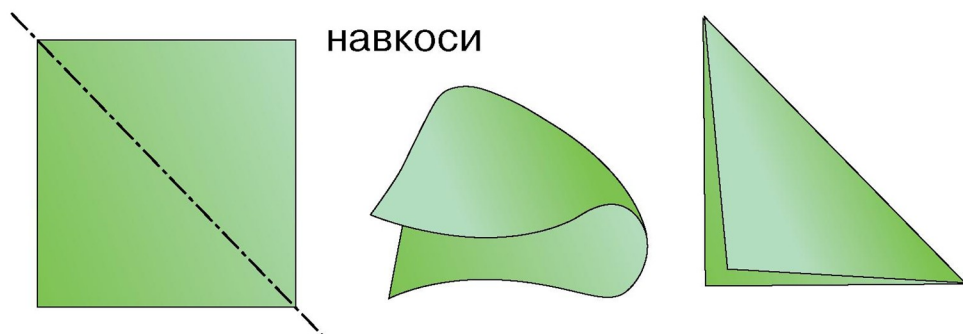
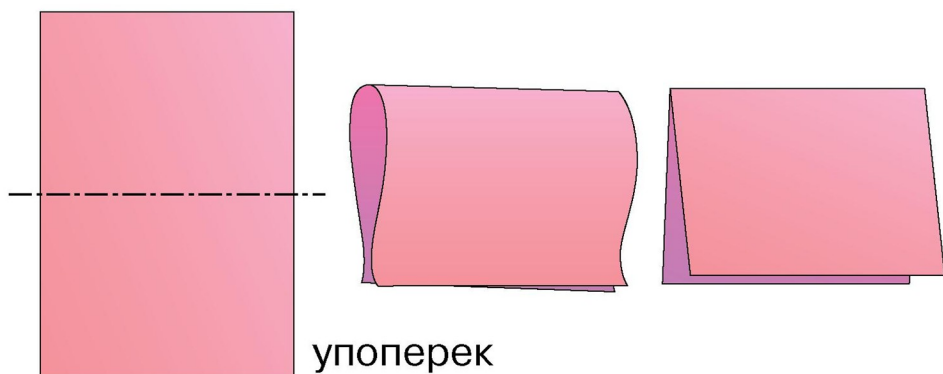
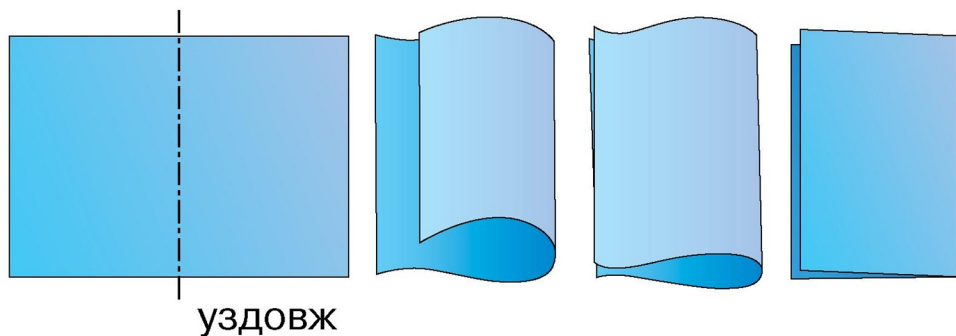

Які зображення на малюнку позначено лінією контуру?

Лінія згину

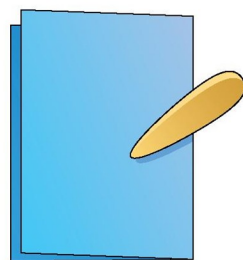
Розглянь малюнок. Яким кольором білочка намалювала лінію згину?

Щоб акуратно виготовити виріб з паперу, слід навчитися правильно згинати й складати папір.

Згини паперу прогладжують за допомогою гладилки.

гладилка

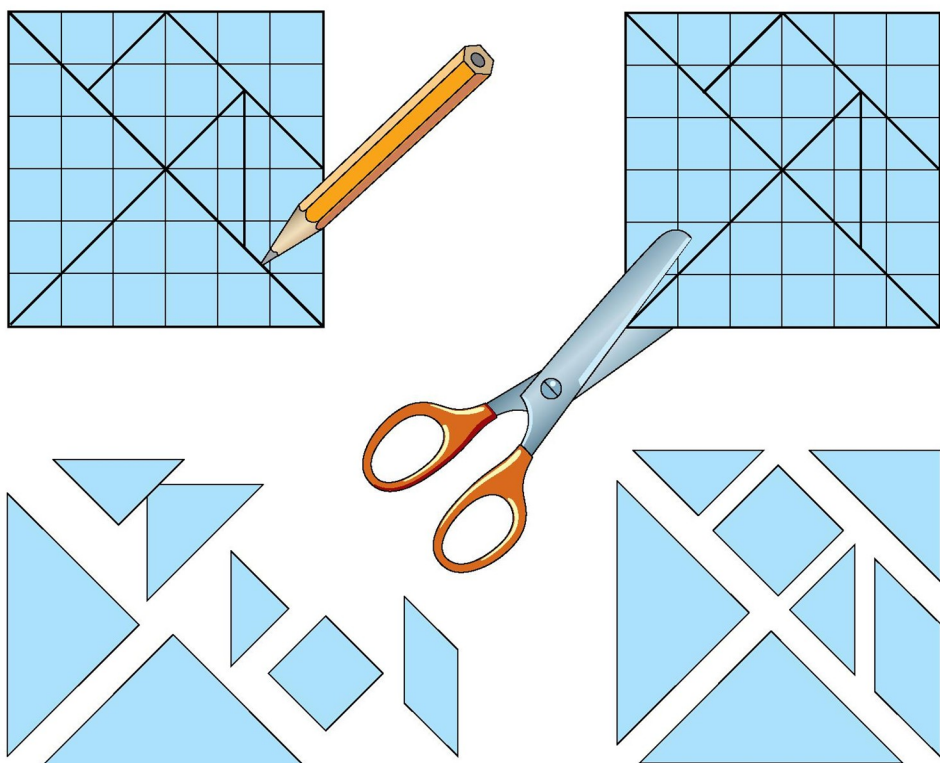

Геометричний конструктор

Світ з фігурок фантастичних,
не простих – геометричних,
світ, що твориться руками,
називається тангра́мом.

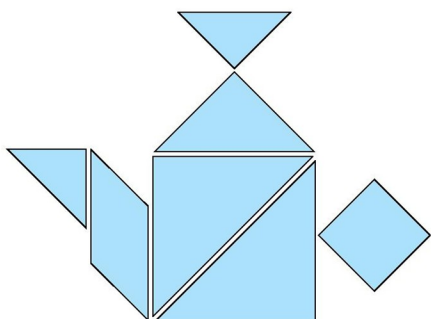
Ми утворимо з танграма
посуд, риб, людей, реклами.

1. Накресліть на аркуші паперу в клітинку або розмітьте способом згинання деталі геометричного конструктора.
2. Розріжте папір на окремі деталі.

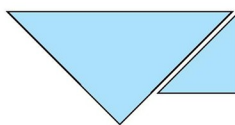

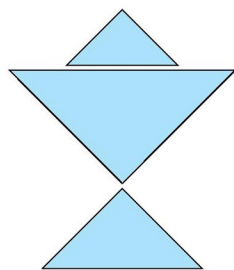
3. Складіть з деталей зображення різних предметів за обраним малюнком або власним задумом.

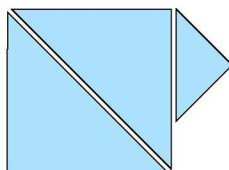
Чайник

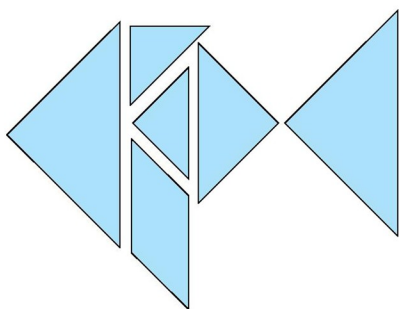
Чашка

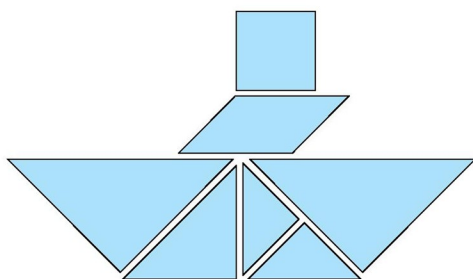
Вазочка
з морозивом

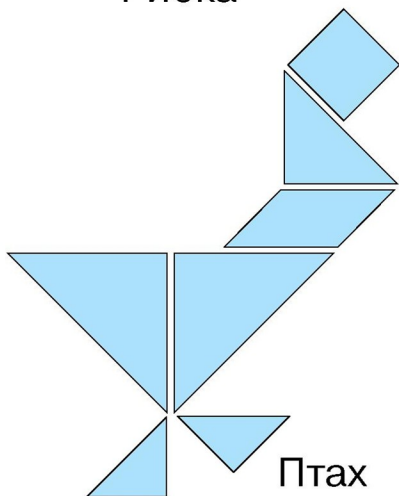
Кружка

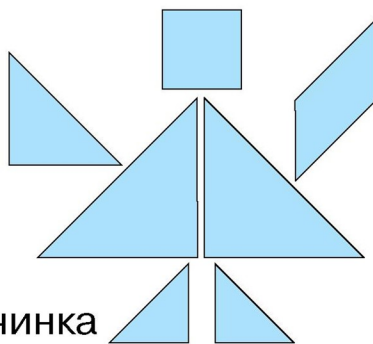
Рибка

Кораблик

Птах

Дівчинка

АПЛІКАЦІЯ З ПАПЕРУ

Ти вже знаєш слово *аплікація*. Аплікація з паперу – це спосіб створення зображень за допомогою накладання на папір різнокольорових шматочків іншого паперу.

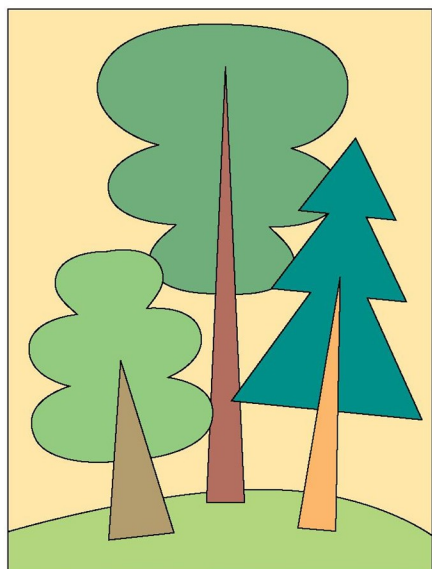
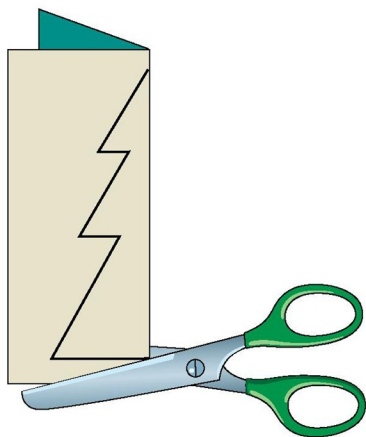
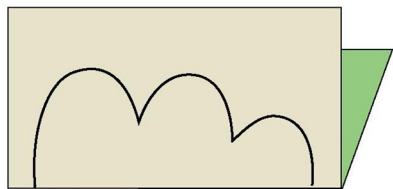
Аплікація буває предметною, сюжетною, декоративною.

Аплікацію можна створювати за *ескізом* – малюнком майбутнього виробу.

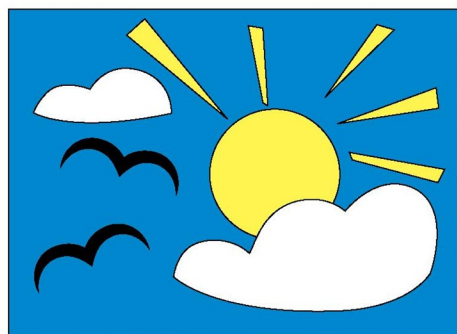
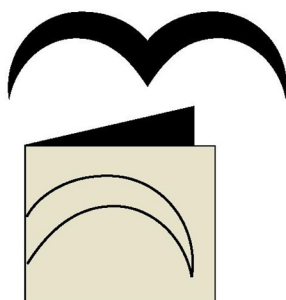
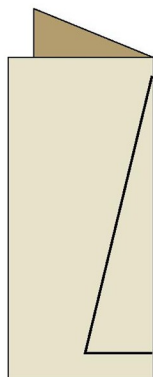

Практична робота. Аплікація-пейзаж

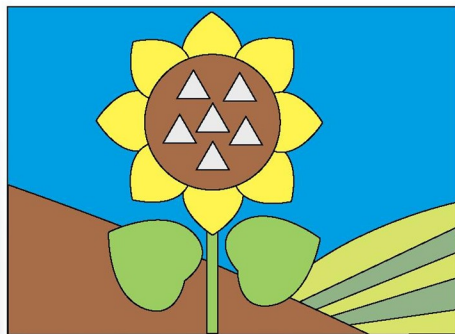
Розглянь сюжетні аплікації з краєвидом.

У лісі

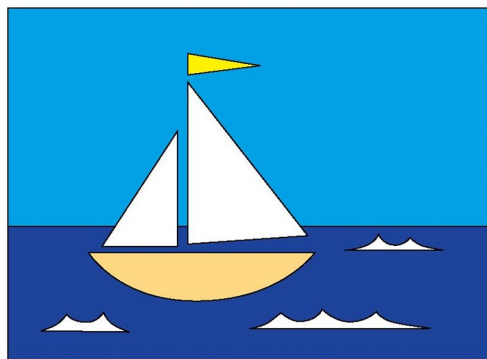
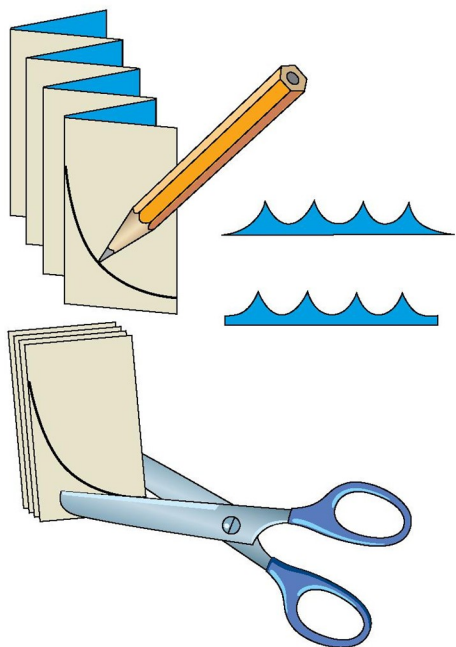

У небі

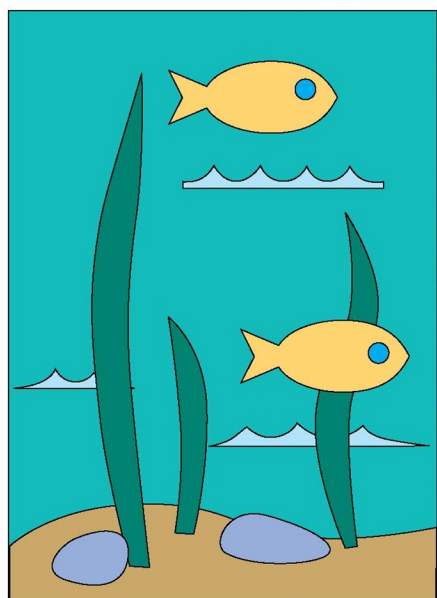
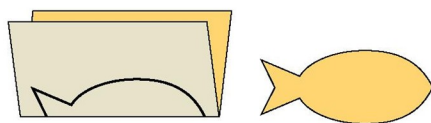

У полі

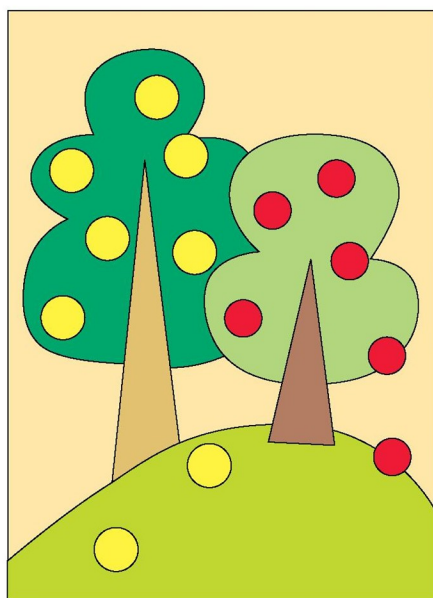

На морі

У підводному царстві

У саду

Які деталі аплікацій мають симетричну форму?
Назви їх.

Перед початком роботи поміркуй: що саме ти зробиш, як будуть розташовані деталі зображень. Виконай ескіз.

Які рамки взяти треба
для лісів, для гір, для неба?
А які тоді – для лану
і для моря-океану?
Для високого – високу,
для широкого – ... .

Відповідно до задуму обери розташування аркуша паперу.

Виготов аплікацію за обраним зразком або власним задумом.

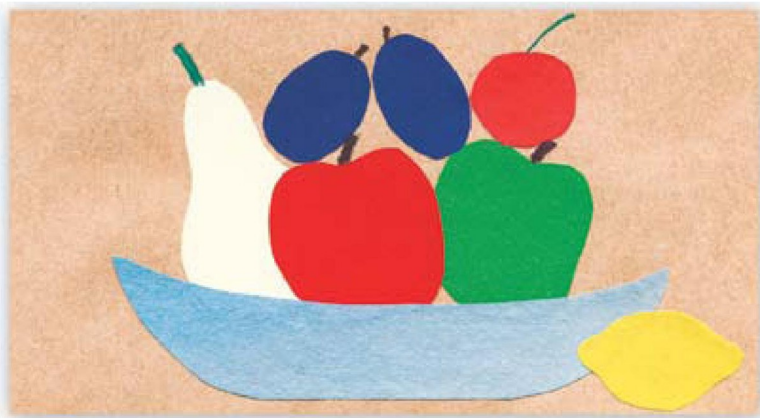
РОБОТА У ГРУПІ

Практична робота. Аплікація-натюрморт

Натюрморт садівника,
ніби твір чарівника.

Натюрморт — художнє зображення предметів побуту, фруктів, овочів тощо.

У творчій групі створіть з паперу колективний натюрморт із квітів, яблук, груш або грибів.

Розподіліть обов'язки у складі творчої групи: хто робитиме предметні аплікації деталей, хто гарно розмістить їх на основі, хто складе про аплікацію цікаву розповідь.

СПІЛЬНО З БАТЬКАМИ

Практична робота.

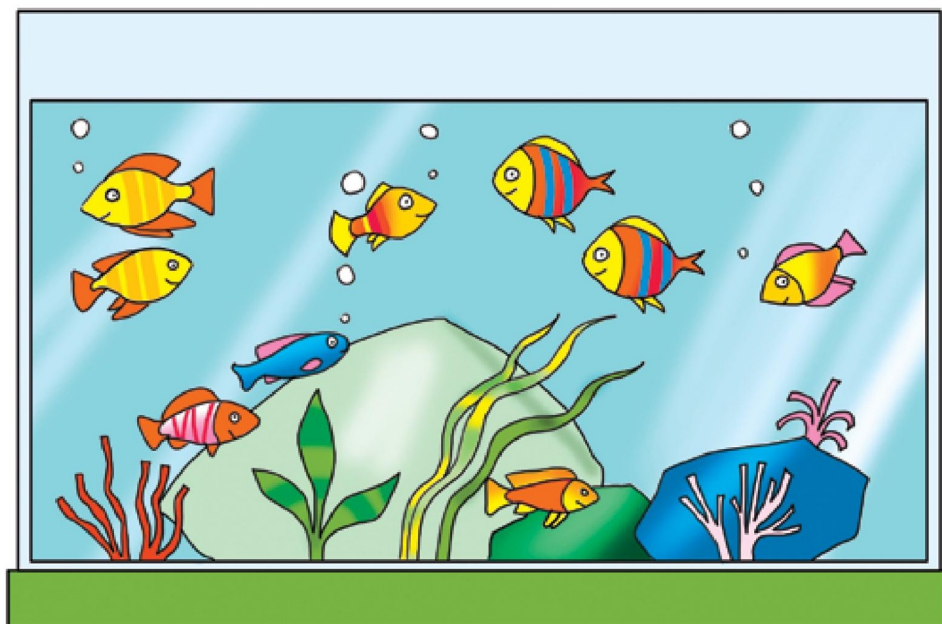
Комбінована аплікація

«Рибки декоративні»

Комбінована аплікація – це аплікація з різних матеріалів: паперу, кольорових ниток, блискіток тощо.

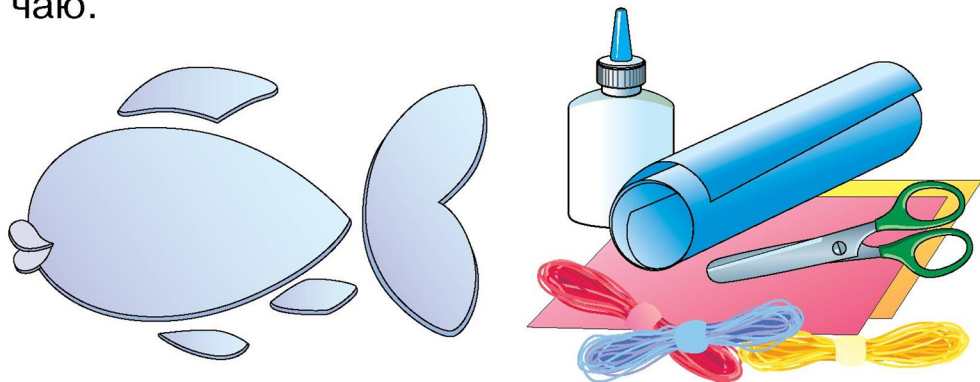
Уявіть акваріум, у якому плавають рибки. Зробіть кілька яскравих рибок разом з батьками.

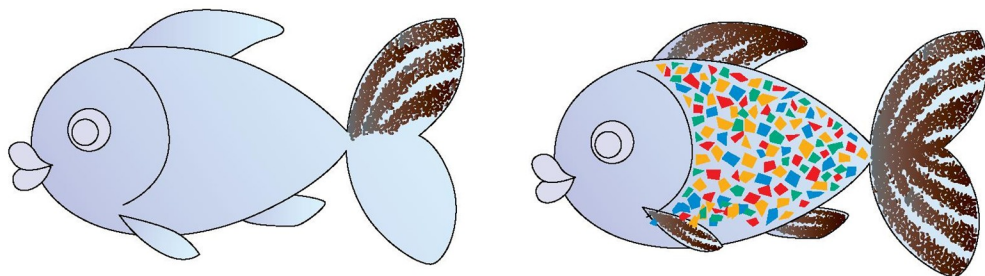

1. Намалюйте на папері рибку. Виріжте.

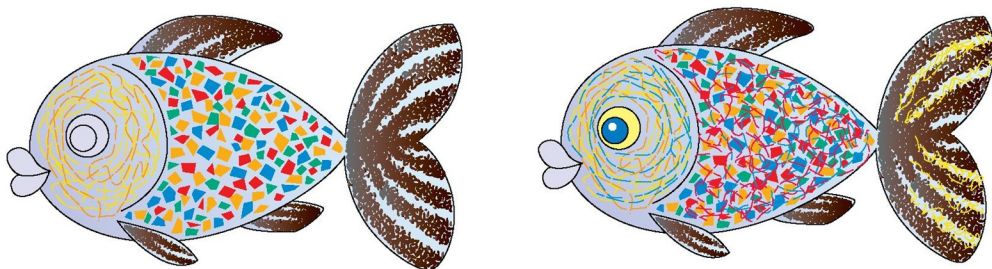
2. Прикрасьте тулуб, хвіст і плавники рибки, як показано на малюнках. Для цього тулуб, змащений клеєм, покрийте дрібно нарізаними кольоровими нитками та шматочками паперу, а хвіст і плавники посипте використаною заваркою чаю.

Виріжте тулуб, хвіст і плавники рибки.

Посипте виріб різнокольоровими нитками, шматочками кольорового паперу, заваркою чаю.

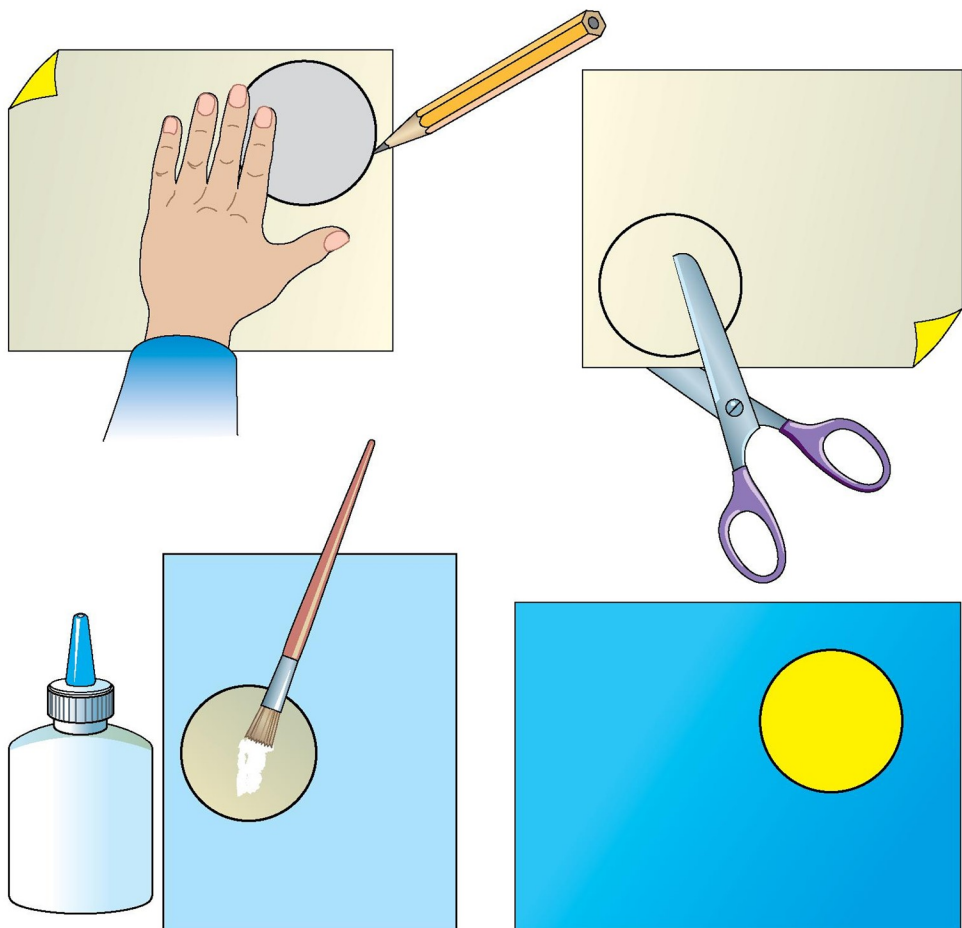

Практична робота.
Аплікація «Тепле сонечко»

Клею сонце променисте,
клею райдугу барвисту.
Я люблю творить у праці
світ яскравих аплікацій.

Розглянь аплікацію. Спробуй створити таку
саму картинку з усміхненим сонечком.

1. Шаблон круга поклади на аркуш паперу жовтого кольору, обведи його олівцем, виріж.

2. Поклади круг на листок-підкладку, змасти його клеєм (на зворотному боці) і приклей до позначеного місця на голубому аркуші-основі.

3. Накрий круг чистим аркушем паперу і притри долонями.

4. Наклей на основу промені сонця, хмаринку, траву, квіти. Додай райдугу, пташок тощо за власним задумом.

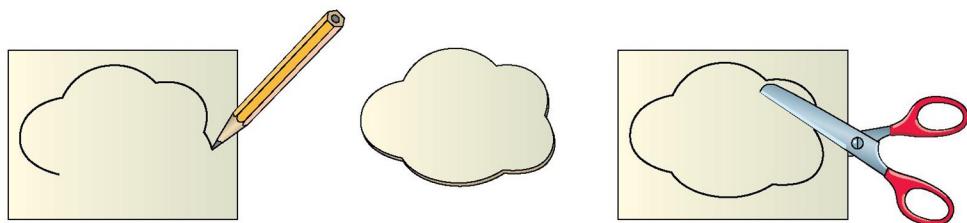
5. Оціни якість роботи.

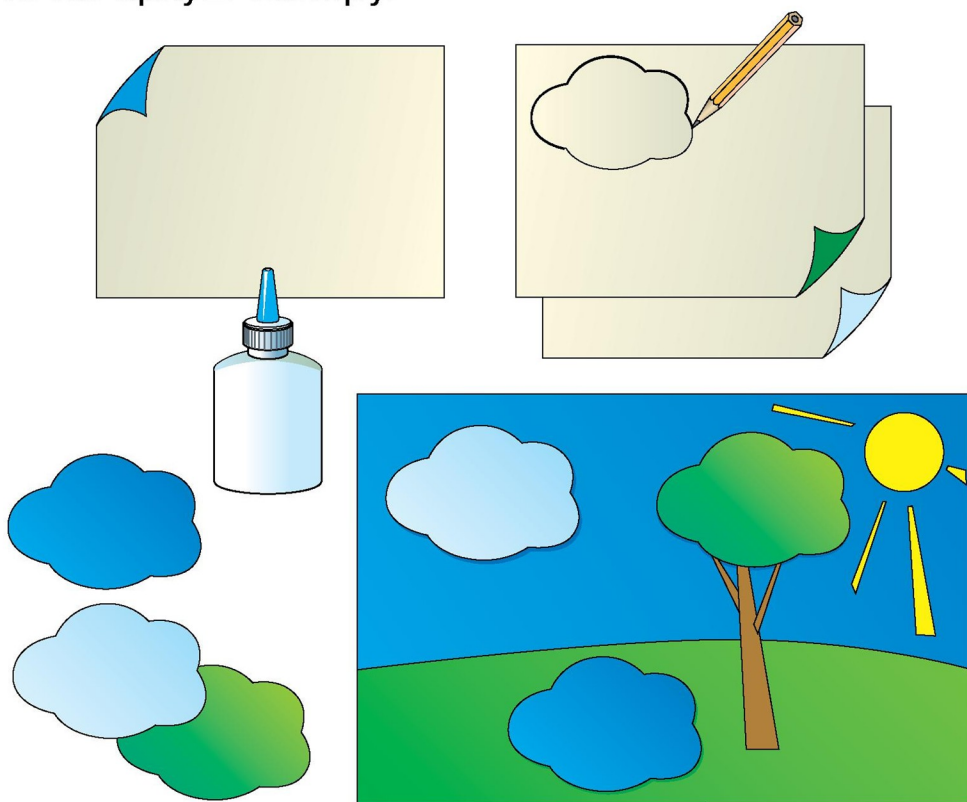
Пейзаж «хмаринка»

Створіть пейзаж, користуючись шаблоном.

1. Намалюйте на аркуші цупкого паперу хмаринку. Виріжте. Це шаблон.

2. Обведіть шаблон. Виріжте. Наклейте деталі на аркуш паперу.

Перевір себе!

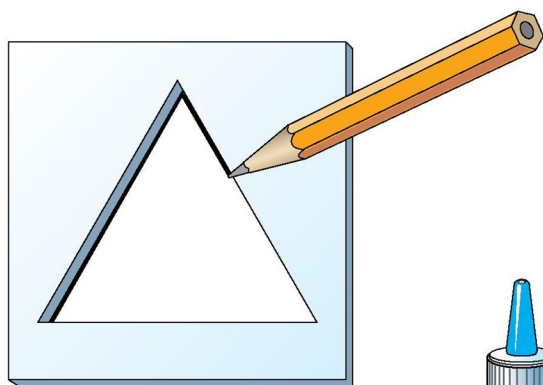
1. Які види паперу ти знаєш?
2. Встав потрібні слова: *для письма; альбомний; копіювальний*.

Щоб скопіювати малюнок, я беру папір ... .

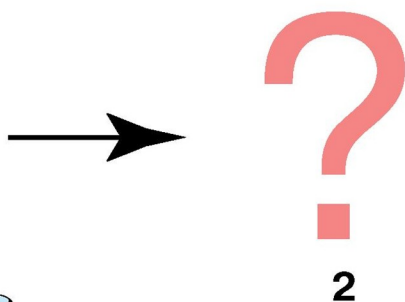
В учнівському зошиті папір ... .

Малюватиму невтомно, якщо є папір ... .

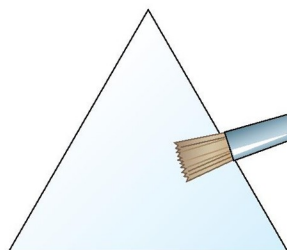
3. Розглянь малюнок. Яку дію не зображено?

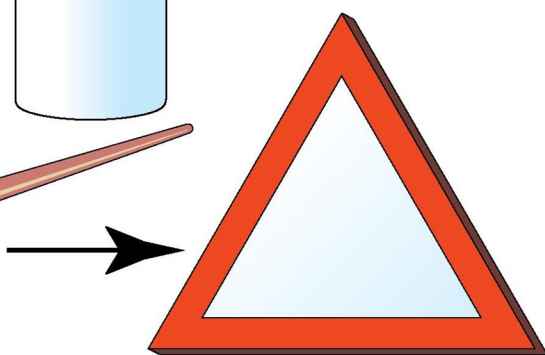
1 Обвести.

2

3 Змастити клеєм.

4 Наклеїти.

4. Якими способами розмічають папір?

РОБОТА З ПРИРОДНИМИ МАТЕРІАЛАМИ

Чарівної вчуся мови
в гаю, бору і діброви.

Це не віяла й вітрила,
не барвистих птахів крила,
не хмарки і не ставочки,
не краплини. Це – ... .

Листочки з яких дерев зображено на розвороті?
Що має довші голки – сосна чи ялина?

Жолуді

Ягоди

Зернятка

Гілка
ялини

Гілка сосни

Мушлі

ЯК ГОТУЮТЬ ЛИСТЯ ДЛЯ АПЛІКАЦІЙ

1. Збери листочки різного кольору, засуши їх, розклавши на газеті, під пресом. Працюй із засушеним листям обережно, бо воно ламке.

2. Підготуй кольоровий і білий папір, кальку, клей, папку.

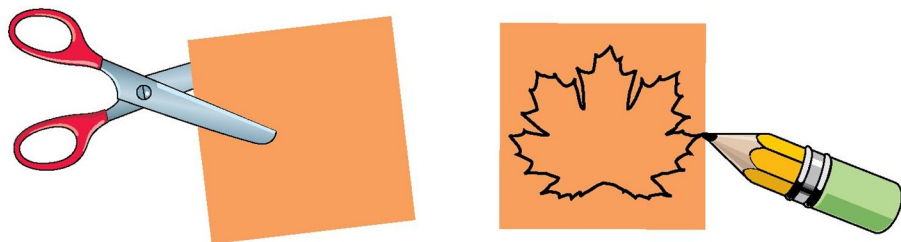

3. Наклей листок на білий папір. Прикрий чистим папером зверху, притри.

4. Наклей кальку.

5. Виріж із кольорового паперу етикетку й намалюй на ній листок.

6. Наклей етикетку на папку. Поклади в папку свою колекцію.

Оживуть і ліс, і море.
Світ тваринний ми утворим.

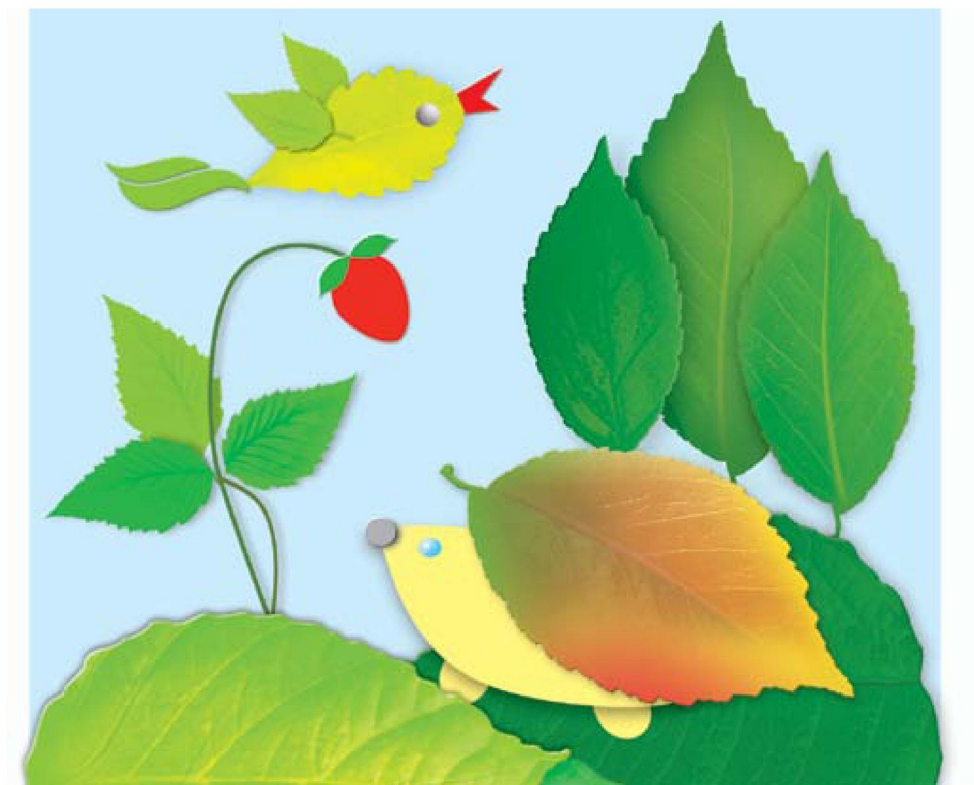

У норі під старим дубом
звір живе з колючим чубом.
Не боїться він страшних
хижаків всіх лісових.

Не підступляться лисиці,
не з'їдять його куниці,
вовк не вкусить аж ніяк,
бо зовуть його ... .

Практична робота. Аплікація «Ліс удень»

Виготов із засушених листочків та стебел їжака або пташку в техніці аплікації.

Спробуй самостійно скласти порядок дій.

Уночі гуляє,
а вдень спочиває,
має круглі очі,
бачить серед ночі.

Практична робота.

Аплікація «Нічний вартувий»

Пам'ятаєш казку Лесі Українки «Біда навчить»? Пригадай, хто налякав горобчика. Що ти знаєш про цю пташку? Сова – справжній вартувий лісу.

Розглянь малюнок. Скільки сухих листочків у композиції? З яких дерев?

Аркуш-основу якого кольору потрібно взяти?

Які геометричні фігури тут є?

Створи композицію з природних матеріалів. Пофантазуй. Додай до неї деталі на свій розсуд.

1. Спочатку виконай ескіз.

2. Добери листки потрібної форми й кілька гілочок або стебел.

3. Виріж із паперу два більших і два менших круги та маленький трикутник.

Що робитимеш далі?

Практична робота.

Аплікація «Лісова королева»

Уяви лісову королеву, володарку країни рослин. Спробуй зобразити її на аплікації з природних матеріалів.

Розглянь аплікацію. Які природні матеріали в ній використано?

Виготов аплікацію, додавши деталі за власним задумом. Зверни увагу на форму аркуша-основи.

СПІЛЬНО З БАТЬКАМИ

Я маленький, я гладенький,
впав із гілки на горбок.
Як не візьмеш у торбинку –
тут шумітиме лісок.

Звірята із жолудів

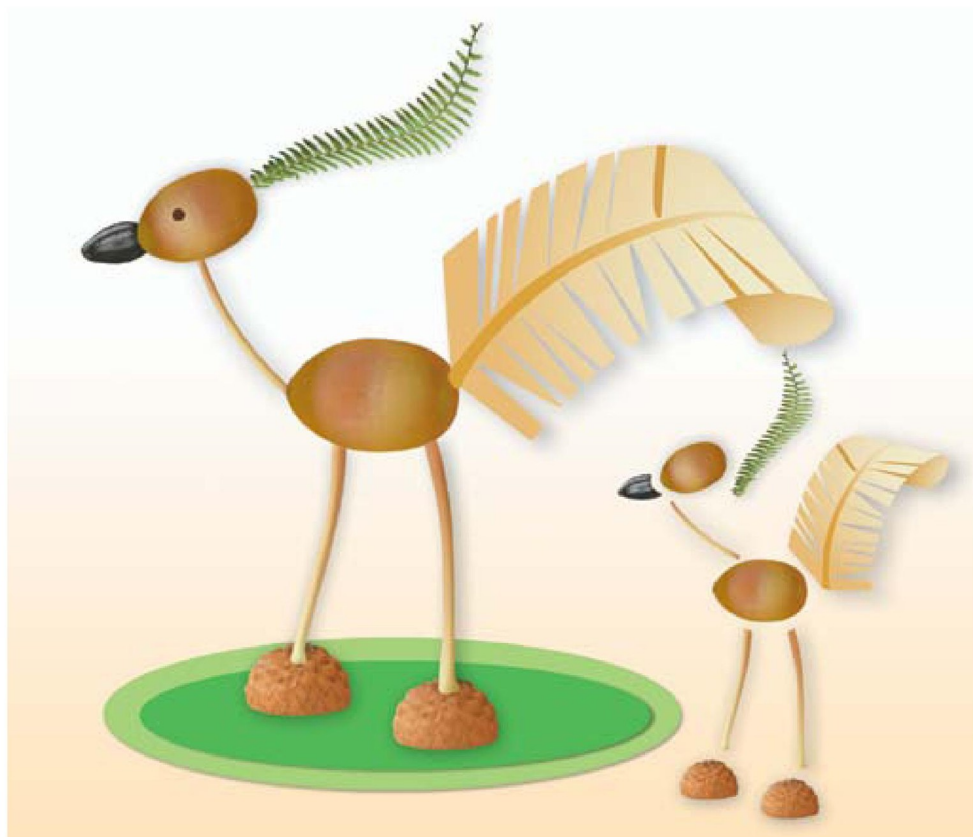
Доберіть для роботи жолуді, насіння соняшнику, соснові голки, гілочки.

Для кріплення деталей приготуйте маленькі пластилінові кульки.

Виготовте звірятко, яке сподобалося вам найбільше.

З яких матеріалів можна виготовити хвостик, ніжки, вуха звіряти?

Дивна пташка-«жолудянка»

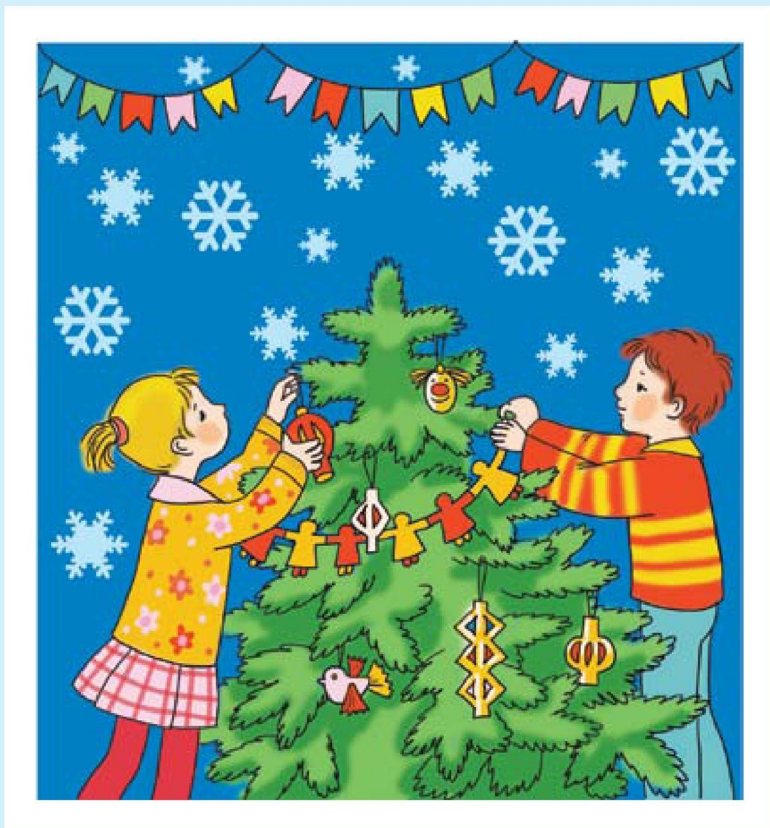
У діброві ходить ранком
дивна пташка-«жолудянка».
Діти пташку цю створили.
Але де ж у неї крила?

Що таке діброва?

Із чого виготовлено пташку?

Виготовте пташку із жолудів, пір'я, паличок,
шапочок жолудів. Прикріпіть крила «жолудянці».

Отвори для ніг на жолуді зробіть з допомо-
гою дорослих.

НОВОРІЧНІ ПРИКРАСИ

Янтарні шишки на ялині,
гірлянди срібні, жовті, сині.
Ялинка сяє ліхтарями.
Різдво стрічаємо піснями.

Світлана та Юрій Ходоси

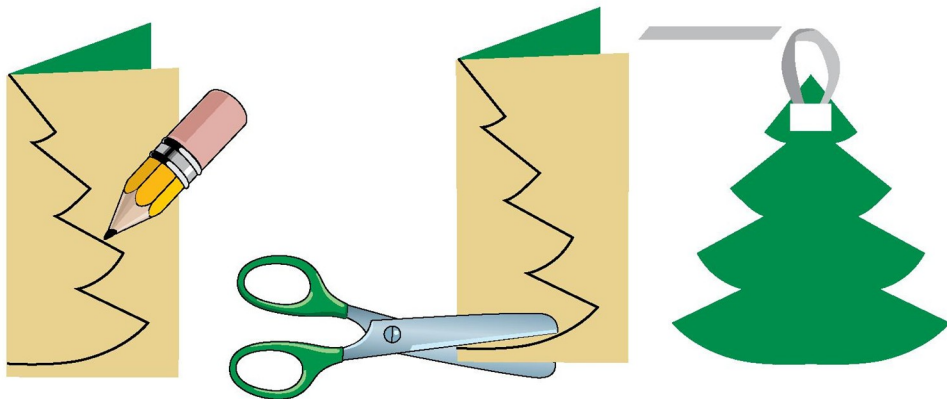
Власноручні, гарні, нові
всі прикраси ялинкові.

Практична робота. Ялиночка

Уявляєш новорічне диво? Ялинка сама себе прикрашає! Як? Та дуже просто.

1. Зігни папір. Намалюй контур ялинки.
2. Виріж за лінією контуру.

3. Приклей петлю з нитки.
4. Наріж дрібно нитки та ялинковий дощик.
5. Змасти ялинку крапельками клею.
6. Посип її нитками й дощиком.

Чи акуратна прикраса в тебе вийшла?
Оціни свою роботу.

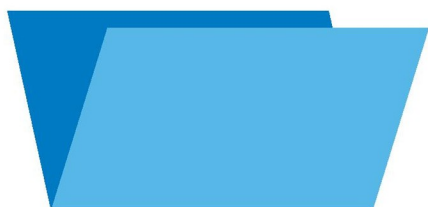

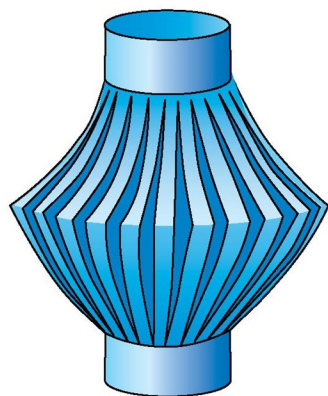
Практична робота. **Новорічний ліхтарик**

Ось ліхтарик-світлячок,
в нього райдужний бочок.
Для ялинки це – окраса,
він творився першим класом.

Усім класом виготовте гірлянду: об'єднайте новорічні ліхтарики паперовими кільцями.

1. Зігніть.

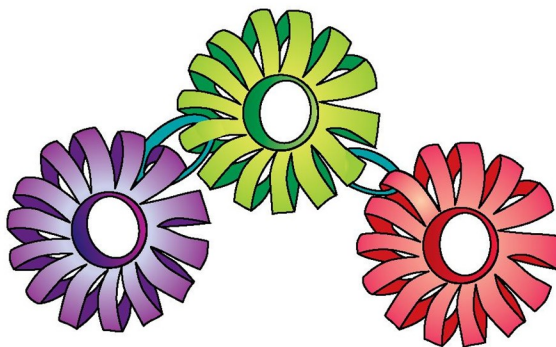

4. Склейте
круглу форму
ліхтарика.

2. Намалюйте.

3. Надріжте.

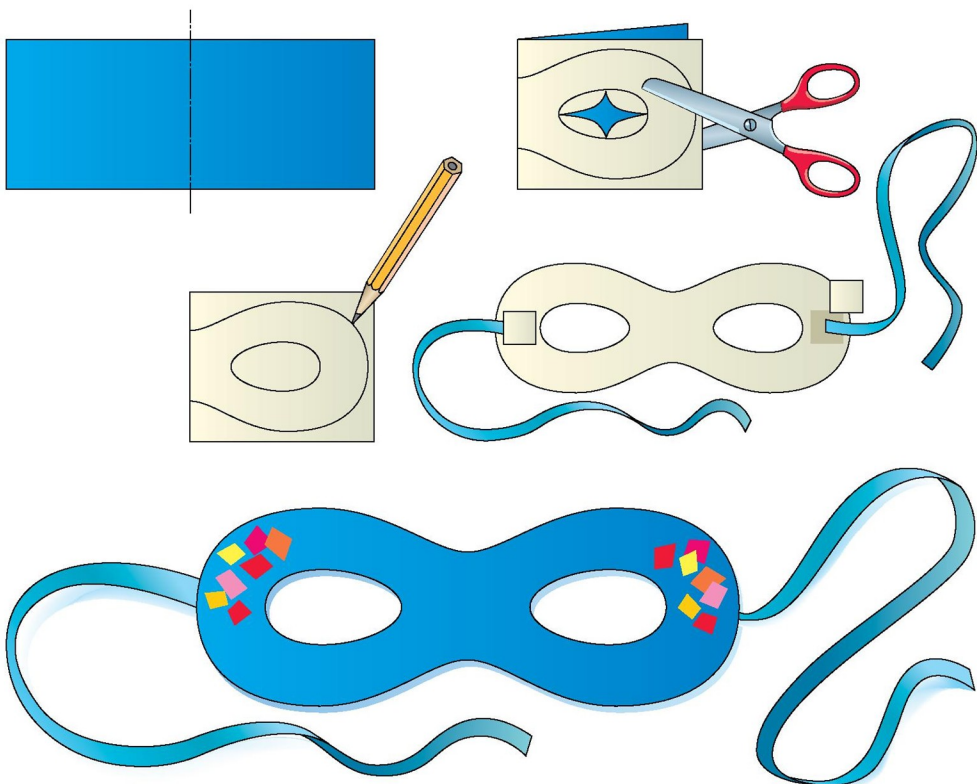
5. Об'єднайте ліхтарики
паперовими кільцями.

Карнавальна маска

Виготовіть карнавальну маску для новорічного свята. Вам знадобляться: тонкий картон, тасьма, клей ПВА.

1. Виріжте смужку тонкого кольорового картону, зігніть її навпіл.
2. Намалюйте контур маски.
3. Зробіть прорізи для очей.
4. Виріжте маску і приклейте до неї шматочки мотузки, як показано на малюнку.
5. Оцініть свою роботу.
6. Виготовте інші маски за власним задумом.

Ялинкові прикраси – золоті горішки

Назбирайте фольги із цукеркових обгорт. Підготуйте горішки. Прив'яжіть нитку до кожного горішка. Обгорніть горішки фольгою.

Прикрасьте виробами ялинку.

Прапорці на вервечці

Зробіть гірлянду з прапорців за малюнками.

Прикрасьте прапорці аплікацією або розмалюйте їх олівцями, фломастерами або фарбами.

НОВОРІЧНІ ЛИСТІВКИ

На свята ти обов'язково вітаєш рідних. Що їм подарувати? Звичайно ж, вітальну листівку. Що можна зобразити на новорічній листівці?

Практична робота.

Подарунок до свята

Виготов новорічну листівку з кольорового паперу і ниток за власним задумом.

Перевір себе!

1. Відгадай професію: *коваль, художник, музикант.*

- Все, що бачите, малята, може він намалювати.
- Його тільки попроси – він зіграє: «Мі, соль, сі!».
- А хто в кузні клепле, в кого серце тепле?

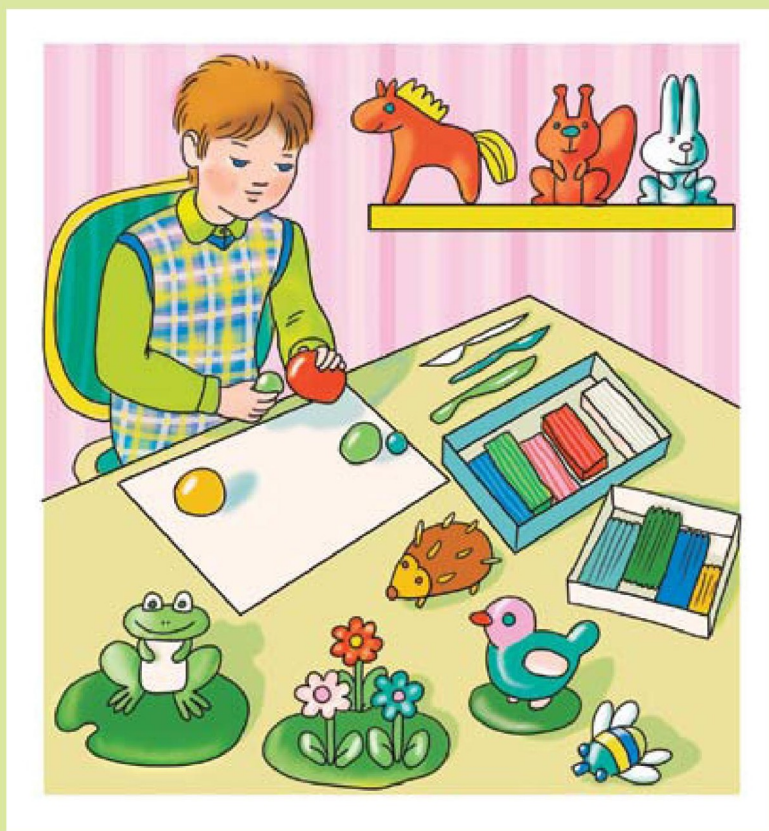
2. Що тут зайве для виготовлення композиції з природних матеріалів на площині?

картон   листя   пластилін   каштани   щіточка   клей

3. Розглянь ялинкові прикраси й фігурки. Яких деталей не вистачає на кульках?

РОБОТА З ПЛАСТИЛІНОМ

У пластиліновій країні
різні речі є чарівні.

Скульптор дошку підкладає,
яка дивну силу має,
бо всі зліпки на уроці
оживають на тій дошці.

Розглянь малюнок і знайди на ньому пластилін, підкладну дощечку, стеки.

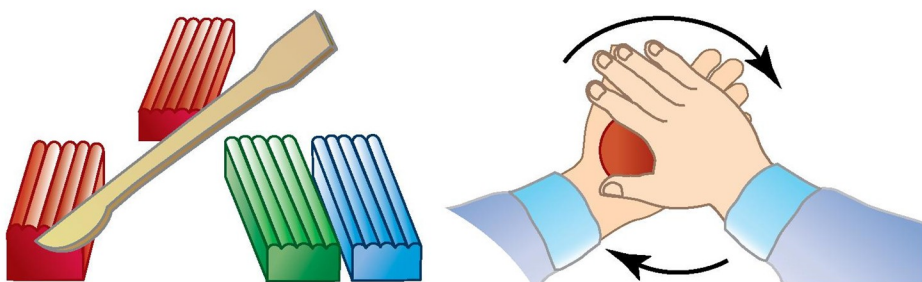

ЯК ПРАЦЮВАТИ З ПЛАСТИЛІНОМ

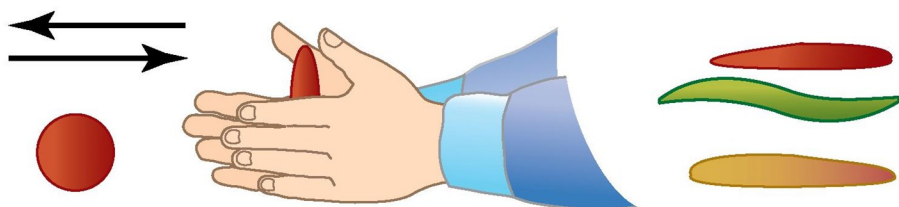

Пластилін – улюблений матеріал дітлахів для ліплення. Його виготовляють із глини з домішками воску і фарб. Віск не дає пластиліну висихати. А фарба дарує йому колір.

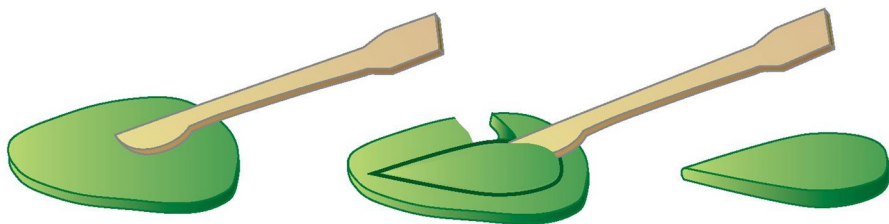
Розкачування кульок

Розкачування качалочок

Вирізування плоских деталей стекою

Під час роботи брудні від пластиліну руки витирай паперовою серветкою. Закінчивши ліплення, помий руки з милом і витри рушничком.

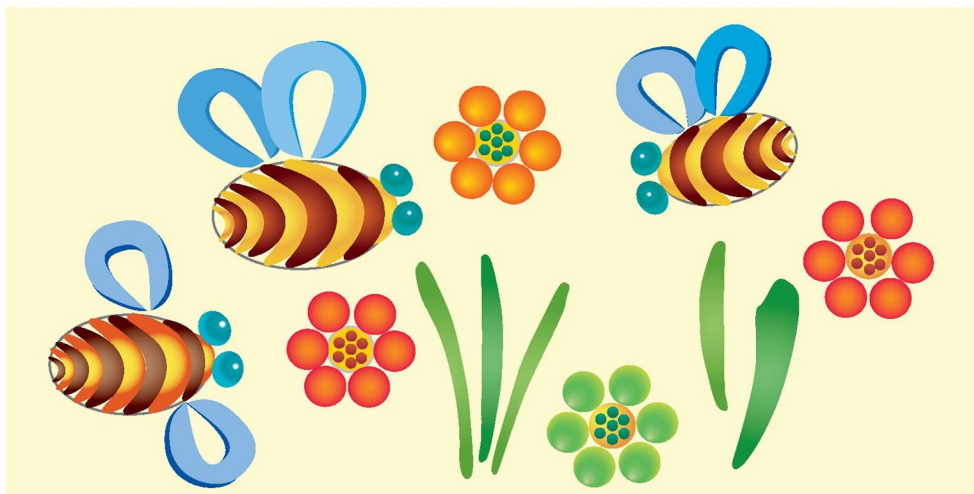
Волохате брюшко –
жовте в чорну смужку.
Не займай, бо буде біль,
гостре жало має ... .

Наче птиця, крила має,
все літає та співає:
– Я медочок вам ношу,
не чіпайте, бо вкушу!

Практична робота. Бджілка та джмелик

1. Розкачай кульки різного розміру.
2. Розкачай довгі й короткі пластилінові качалочки різної товщини.
3. Розмаж зелений пластилін на основі. Деталі зображень притискай пальцем до розмазаного пластиліну.
4. Створи з пластилінових кульок і качалочок зображення бджілки та джмеля. Додай траву й квіти за власним задумом.

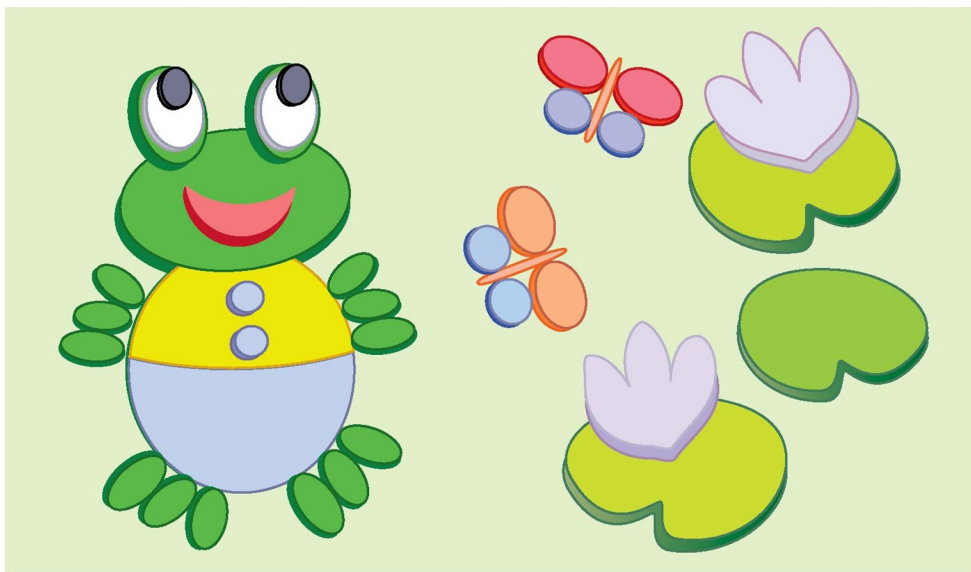
У воді водиться,
з хвостом родиться,
а як виростає,
хвіст відпадає.

Практична робота. Жабеня

Язичок у жабеняти,
лапки, тулуб, оченята
і два ґудзики на жабці –
це овали і кружальця.

Жабка дуже любить плаття
із зеленого латаття!

1. Виготов разом з однокласниками жабку, користуючись шаблонами.

2. Спробуй самостійно виготовити з пластилінових кругів та овалів іншу тваринку – песика, котика, пташку тощо.

- В темній хто живе коморі
і чия коса надворі?
Пломениста, як жарина,
діти звуть її ... .
- Повний він томатним соком
і смачний, з блискучим боком.
Всі знайомі із «сеньйором»,
із червоним ... .
- На городі він росте,
має листячко густе,
хвостик, схожий на шнурок.
Це – зелений ... .

Практична робота. Веселі овочі та фрукти

Що і чим тут має стати?
Треба, друзі, відгадати.

- Буде грушею, напевне,
пластилін, який ... .
- Пластилін для сливи – синій,
оранжевий – для ... .
- Жовтий колір – у лимона,
а у вишеньок – ... .

Виготов композицію з овочів і фруктів.

1. Підготуй основу.

2. Виріж із пластиліну фрукти (овочі) та листочки. Хвостики зроби з качалочок.

3. Додай кульки-очі, рот – так, щоб плоди ніби посміхалися.

4. Змасти основу пластиліном і притисни до неї зображення овочів і фруктів.

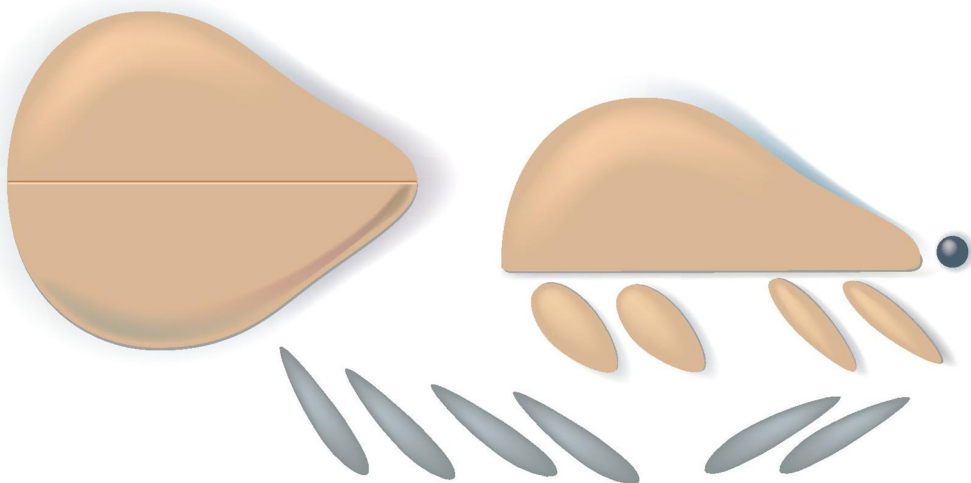
СПІЛЬНО З БАТЬКАМИ

Близнята-їжачата

У саду за лозоплотом
чарівні живуть істоти.

Перетворіть пластилінову «грушку» на двох
близнят-їжачат: сердите й лагідне.

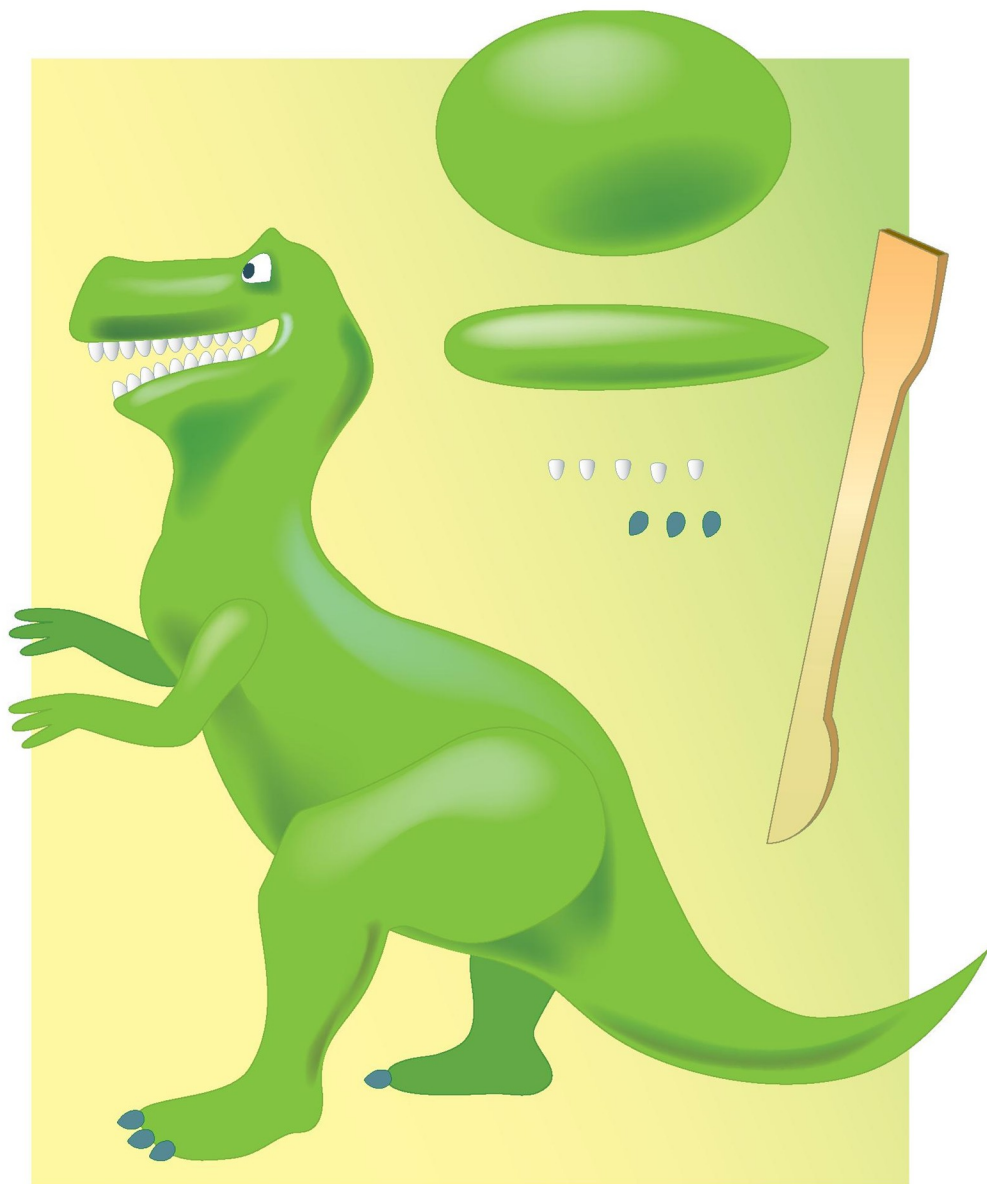
Розгляньте малюнок. Спробуйте самостійно
скласти порядок дій.

Диво-динозаврик

Уявіть динозаврика. Придумайте про нього цікаву історію.

Доберіть кольори пластиліну. Виліпіть це дивне створіння за малюнком або з уяви.

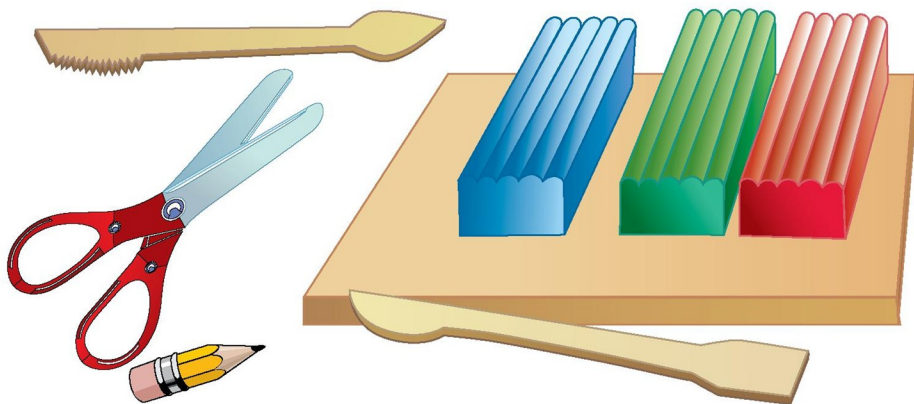
Перевір себе!

1. Відгадай професію: *садівник, лісник, астроном.*

- Він до лісу прийде рано,
кожне дерево огляне.
Всякий звір до нього звук,
ну звичайно, це ж ... .
- Майстер цвіту, майстер плоду,
ґрунт копає, носить воду.
Ще й вирощує квітник,
бо на те ж він ... .
- Хто живе під самим небом,
телескоп тримає в себе?
Він – знавець усіх планет,
і сузір'їв, і комет.

2. Вибери те, що властиво пластиліну.
Кольоровий, сухий, жирний, в'язкий, крихкий, твердий, рідкий.

3. Що на малюнку зайве для ліплення?

САМООБСЛУГОВУВАННЯ

Я – МАТУСИН ПОМІЧНИК

Не кажи – не вмію, а кажи – навчусь.
Наука і труд добрі плоди дають.

Заплющ очі.

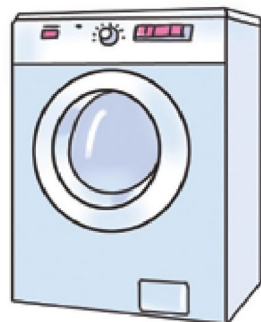
Відчуй різні матеріали на дотик.

Яку домашню роботу ти пригадав?

Що для чого призначене? Знайди відповідні малюнки.

- Прання
- Приготування їжі
- Прибирання житла
- Прасування
- Сервірування стола

На кухні, у їдальні

Так правильно сервірують стіл.

Розглянь ілюстрації. Чи допомагаєш ти батькам удома? Які твої обов'язки?

Так миють посуд.

Так готують салат.

СПІЛЬНО З БАТЬКАМИ

Практична робота. Я – офіціант

Спробуйте себе в ролі офіціанта. Сервіруйте стіл за малюнком на сторінці 81.

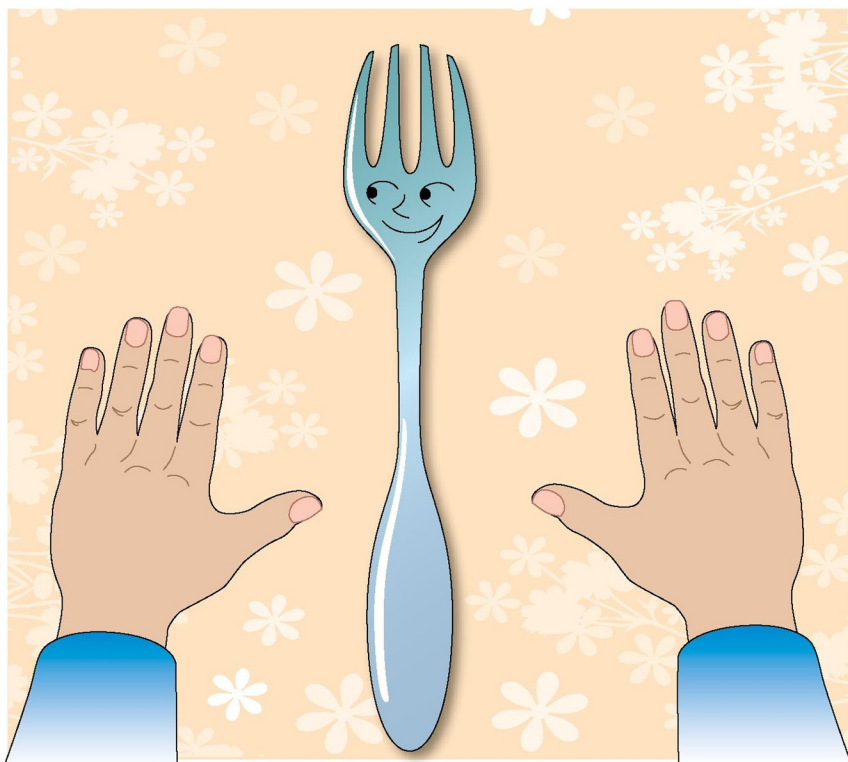

Леся, Галинка, Тарас і Андрійко
сіли за стіл, де серветки й тарілки.
Ложки розклали, виделки й ножі.
Хто помилився, хто – ні – розкажи!

Розглянь малюнок. Поміркуй і дай відповідь на запитання у віршику.

Що ножа бере до страви:
рука ліва? Рука права?

А мене, чотиризубку,
беруть діти в яку руку?

Відгадай загадки.

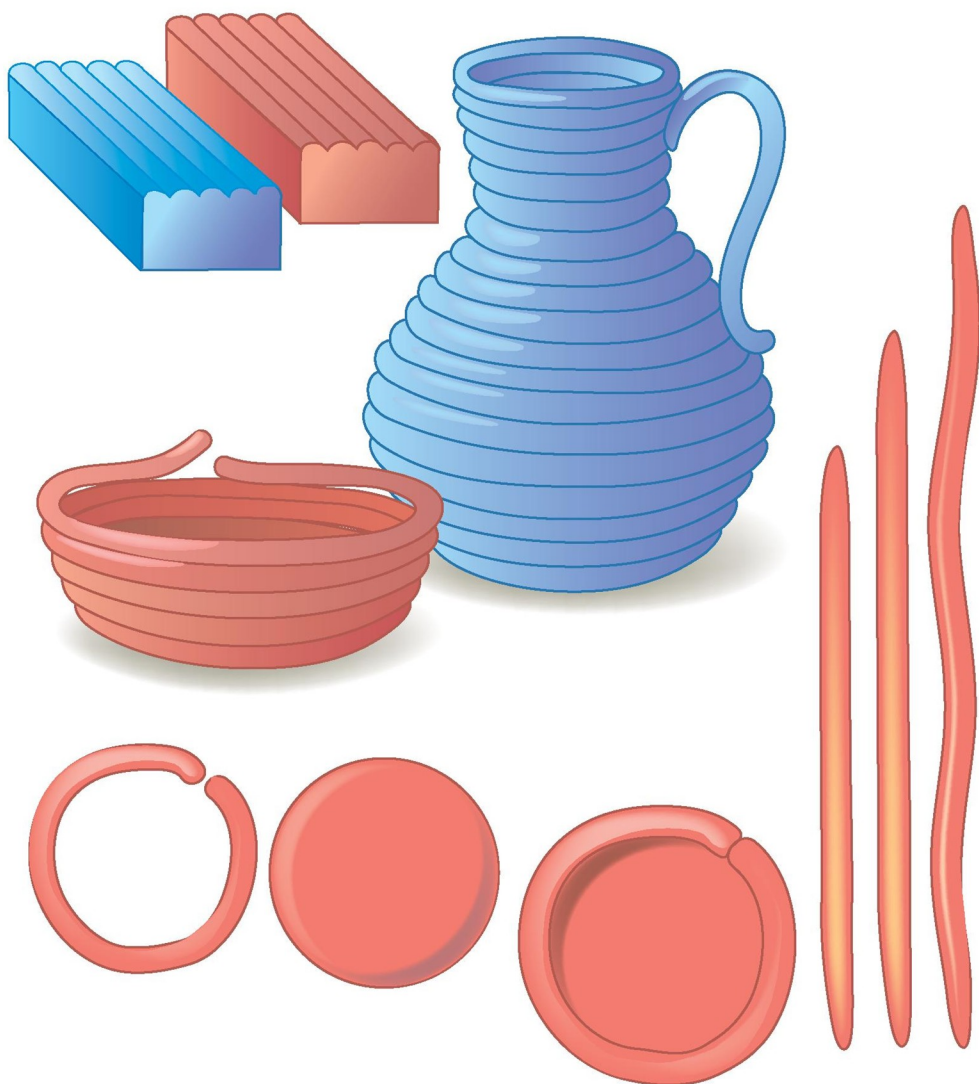
- Довгий носик, ручку має,
всіх нас чаєм пригощає.
- Всередині горить,
а з боків вода кипить.
- Усіх годую, сама голодна,
часом гаряча, часом холодна.

Практична робота. Приймаємо гостей

Виконай за власним вибором одну з робіт.

1. Виготов із кольорового паперу аплікацію «Сервірування стола». Правильно розмісти на столі посуд і столові прибори.

2. Виліпи з пластиліну посуд. Оздоб його за власним смаком.

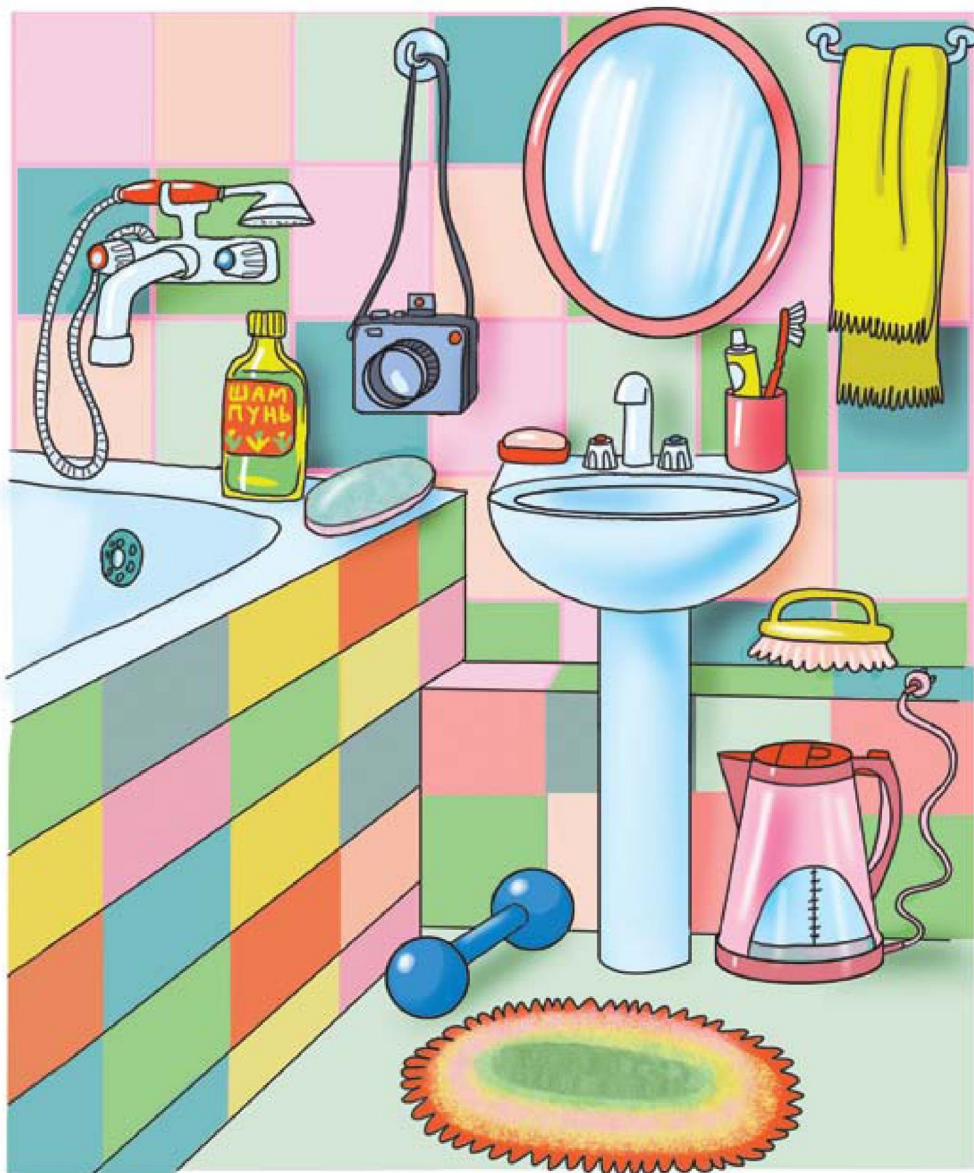

У ванній кімнаті

Розглянь малюнок.

Яких із зображених речей не повинно бути у ванній кімнаті?

Якими речами ти користуєшся самостійно?

КУЛЬТУРА ЗОВНІШНЬОГО ВИГЛЯДУ ЛЮДИНИ

Шапочка у глині, сажа на коліні,
пальчики зелені, плаття у смажені.
У смажені навіть ніс,
на щоках сліди від сліз.
Отака Ганнуля – дівчинка-бруднуля.

Грицько Бойко

Чи схожий ти на Ганнулю? Поміркуй.

Охайний одяг – ознака культури людини.

Призначення одягу

Розглянь ілюстрації. Який одяг і взуття для якої пори року?

Знайди на малюнку: святковий одяг, шкільну форму, робочий одяг, спортивний одяг.

Кому який одяг належить?

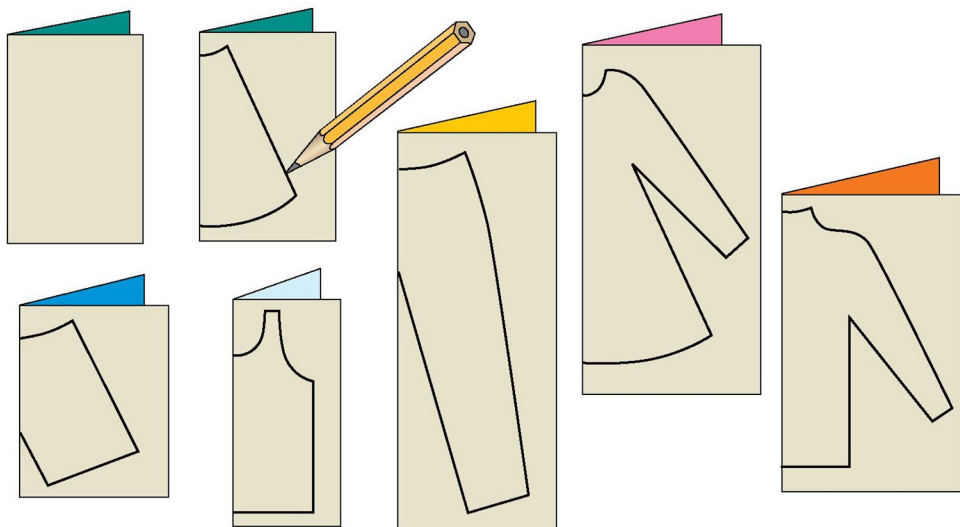

Аплікація з паперу «Одяг»

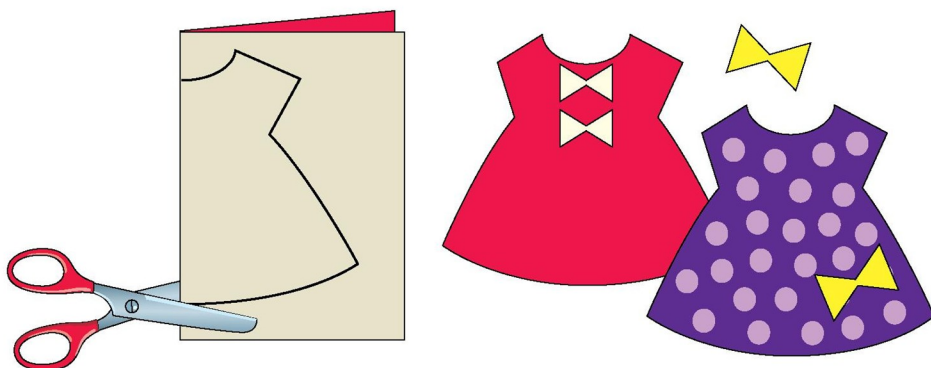
Виготовте з паперу вбрання. Пофантазуйте.

1. Зігніть аркуш паперу навпіл.

2. Намалюйте олівцем половину контуру одягу.

3. Виріжте за лінією контуру, розгорніть папір.

4. Прикрасьте аплікацію за власним смаком.

Взуття шують:

- зі шкіри тварин;
- зі штучних матеріалів.

Догляд за одягом і взуттям

Для того щоб завжди виглядати охайно, правильно доглядай за одягом та взуттям.

Одяг потрібно чистити від бруду спеціальною щіткою, вчасно прати й прасувати. Взуття слід мити, змащувати кремом, чистити щіткою для взуття й натирати.

Що зберігаємо в шафі: на поличці зверху; на плічках; на поличці знизу?

Одяг чистять ...

Взуття вдягають за допомогою...

Що тут не так?

Практична робота.

Перший вузол

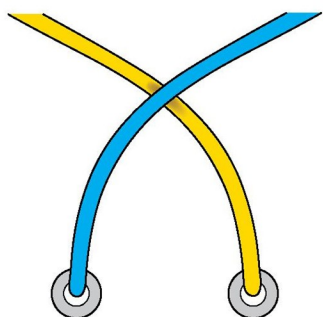
- В них забив я перший гол,
в них я граю у футбол,
бо вони не для домівки,
називаються ... .
- Влітку тепло, влітку гарно,
не сиджу я вдома марно.
Вже взуваю я на ніжки
дві веселі ... .
- Коли вдома я буваю,
то на ніжки їх взуваю,
не ходжу у них на танці.
Це зручні, м'якенькі ... .

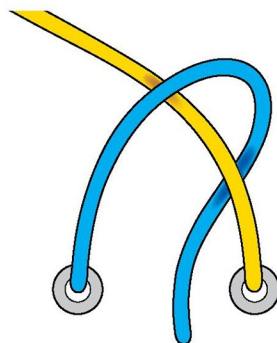
Який із предметів-відгадок потрібно шнурувати?

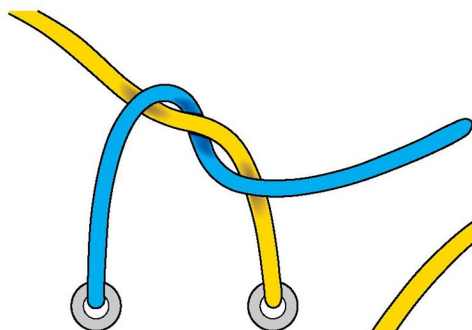
Є багато способів зав'язувати шнурки. Ось один з них. Потренуйся, слідкуючи за малюнками.

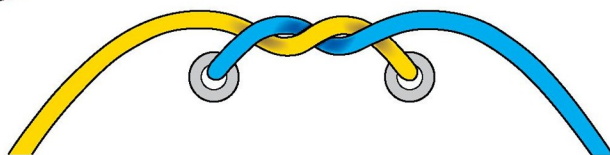
Схрести кінці шнурків.
Перекинь один шнурок
через інший.

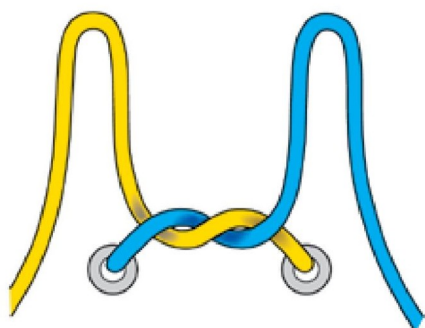
Переплети шнурки.

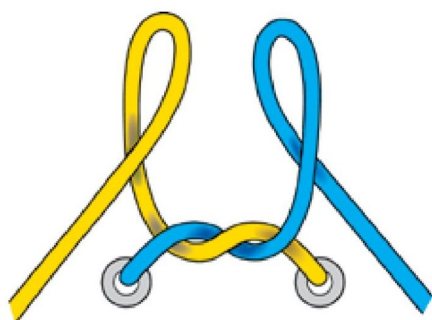
Потягни
за кінці.

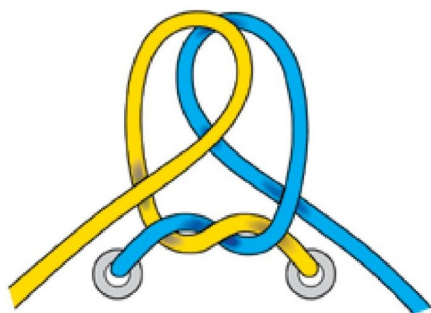
Шнурки не розв'яжуться,
якщо ти зробиш два вузли.

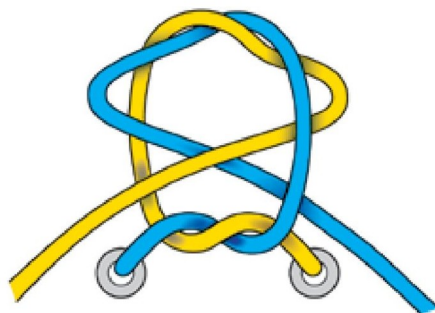
Зав'яжи
другий вузол.

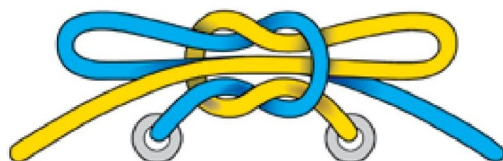
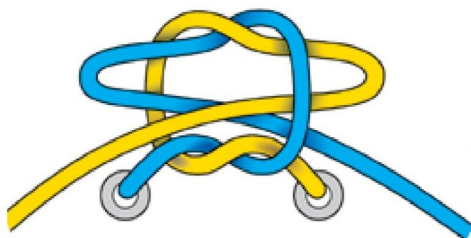
Зроби дві петельки,
які нагадують вуха
зайця.

Просмикни петлі
одна крізь іншу.

Потягни за
кінці петель.

Затягни вузол.

Практична робота.

Перехресне шнурування

Перехресне шнурування – легкий і зручний спосіб. Його можна використовувати не тільки для шнурування взуття, а й для виготовлення іграшок.

1. Шнурок пропусти крізь нижні отвори й виведи назовні з обох боків.

2. Кінці перехрести, а потім пропусти зсередини назовні крізь отвори.

3. Дійшовши таким чином до верхніх отворів, зав'яжи шнурки.

Розглянь ілюстрацію. Як з'єднані деталі іграшок?

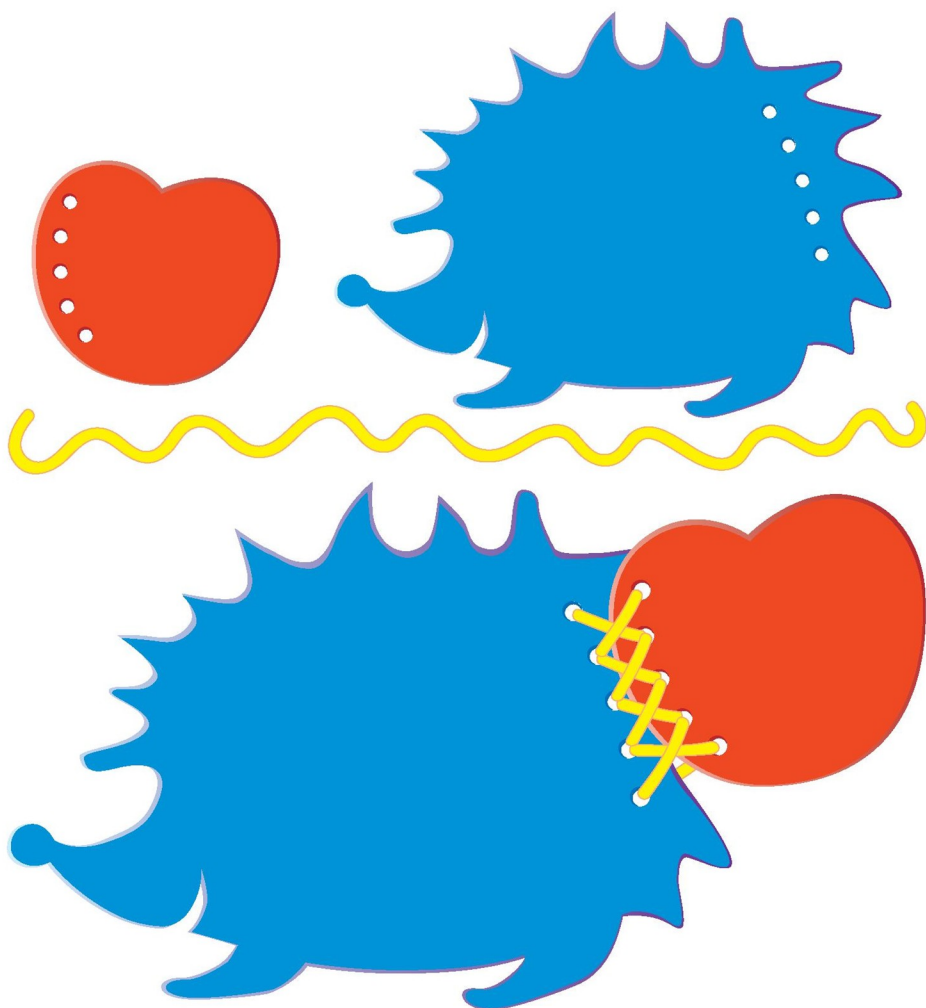

СПІЛЬНО З БАТЬКАМИ

Їжачок з яблуком

Виготовте їжачка, використовуючи найпростішу шнурівку.

1. Виріжте з кольорового картону яблуко та їжачка.
2. Зробіть по контуру дірки.
3. «Пришнуруйте» яблуко до їжачка.

Перевір себе!

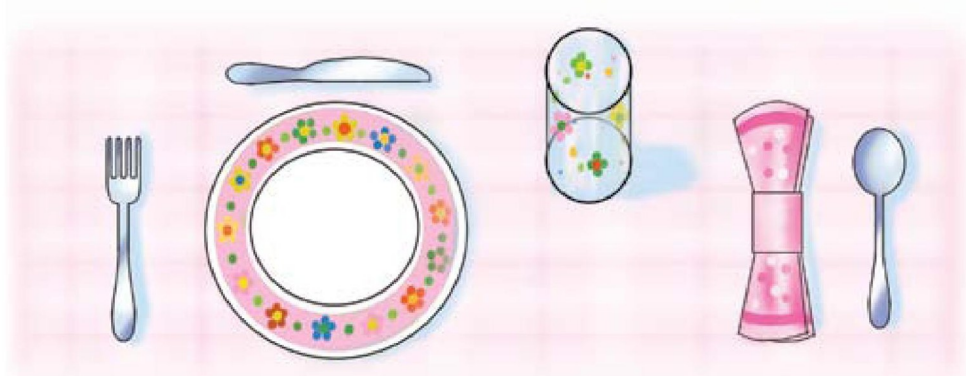
1. Відгадай професії: *перукар, офіціант, листоноша, лікар.*

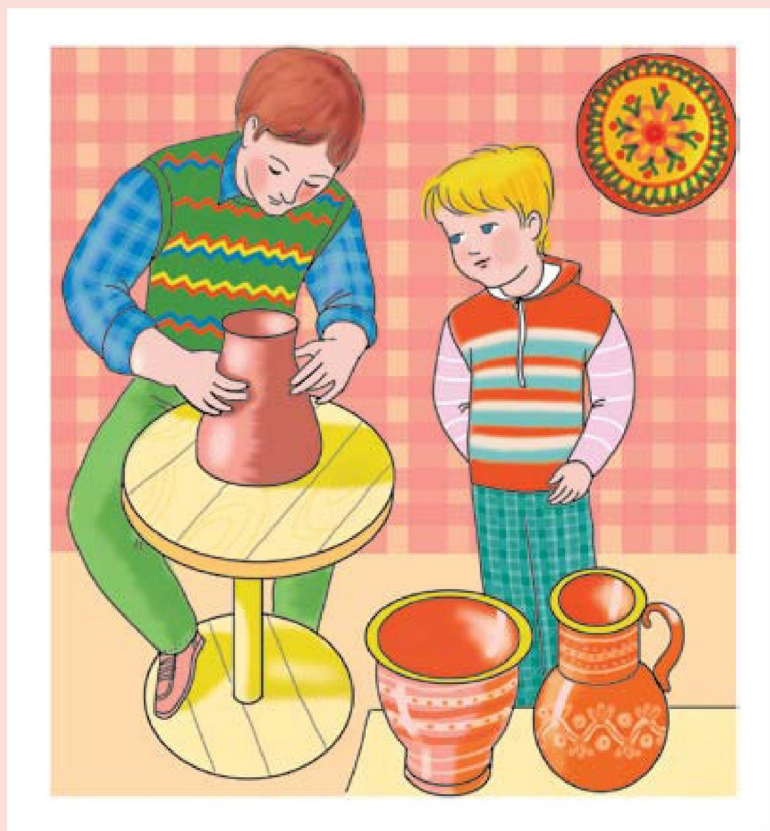
- Ходить в білому халаті, носить ліки у палаті.
- Він за всякої погоди із листами до нас ходить.
- Він приніс нам різні страви, торт і тістечка до кави.
- Робить зачіски всім гарні, бо працює в перукарні.

2. Що з предметів на малюнку зайве для виконання побутової роботи?

3. Які помилки допущено в сервіруванні стола?

У ГОСТІ ДО МАЙСТРІВ

ОПАНОВУЄМО ХУДОЖНЄ ДОВКІЛЛЯ

Ліси, поля, гори, море сповнені краси. Природа надихає людей на творчу працю. Майстри втілюють красу довкілля у своїх виробках. Мальований глечик, яскрава писанка, дерев'яна скринька з різьбленням, вишитий рушник та багато інших виробів прикрашають наше життя.

Знайди на малюнку: вишитий рушник, писанку, розпис на дереві, глечик, плетений кошик з лози.

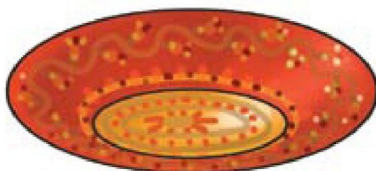
Що виготовив гончар? Вишивальниця? Писанкар?

Ти вже багато знаєш про матеріали й способи виготовлення красивих і цікавих виробів, та й сам умієш їх робити. Зазирнімо до майстерень справжніх народних майстрів!

У майстерні гончара

Є суцвіття кольорів
у майстерні гончарів
на оранжевих щоках
у макітрах і горшках.

СПІЛЬНО З БАТЬКАМИ

Квіти-метелики

Цілу весну, ціле літо
хоровод водили квіти.
Ніжні квіти танцювали,
а метелики літали.
Здогадайтесь, любі діти,
де метелики, де квіти?
Де сердечка, а де очки?
Крильця де, а де листочки?
Де віночки, а де спинки?
Вуса де, а де стеблинки?
Де це фарби? Де це пензлик?
Буде в нас квітометелик.

Намалюйте на папері фарбами квіти-метелики. Використайте різні кольори за бажанням.

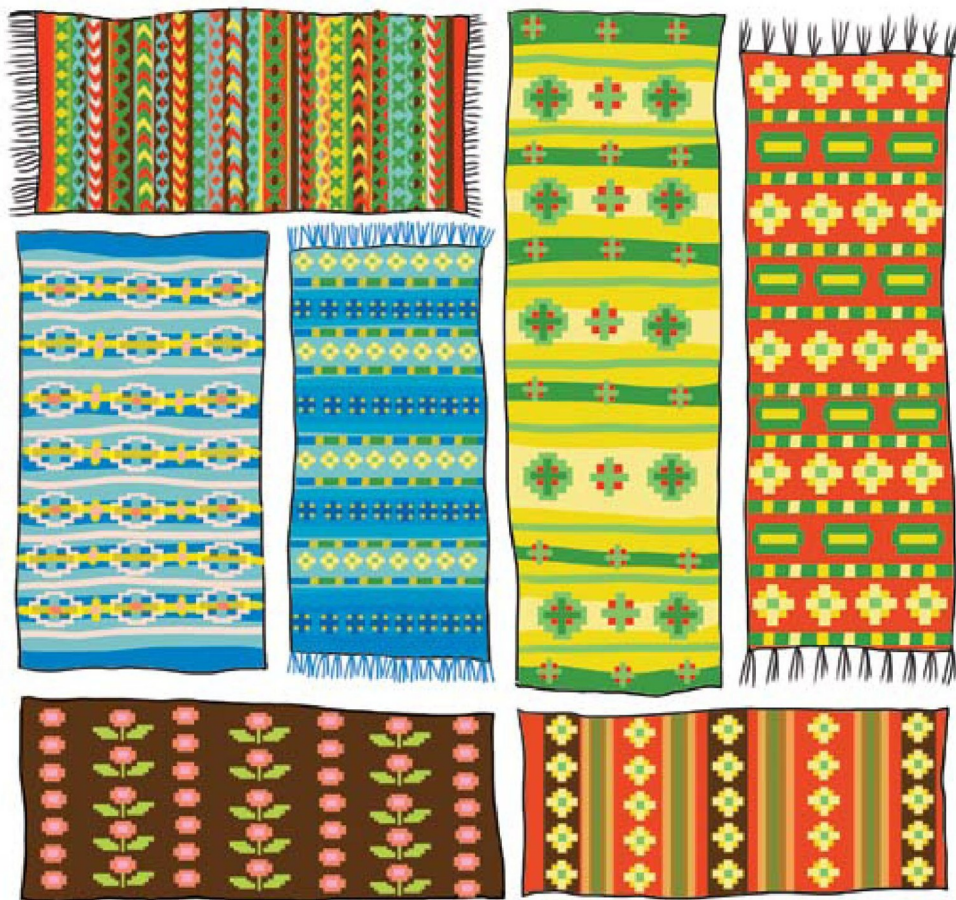
Який гончарський виріб, на твою думку, можна розписати таким візерунком: горщик, таріль, макітру? А може, щось інше? Пофантазуй.

У майстерні ткача

Народні майстри – ткачі виготовляють з ниток чудові вироби – строкаті килимки, яскраві доріжки.

Народні декоративні візерунки

Є у нашого народу
світ художньої природи,
птахів, риб, тваринок дивних –
світ істот декоративних.

Розглянь зразки народних декоративних візерунків. Кого і що тут зображено? Які зображення симетричні?

Чарівниця в'юнка в'ється,
у сім кольорів сміється,
її в голку засиляють,
нею шиють, вишивають.
Вона може килим виткати,
чарівниця зветься – ... .

Знайди на малюнках нитки для вишивання, в'язання, шиття.

Що можна виготовити з ниток?

У майстерні художника

З давніх-давен наші предки дарували на-
весні один одному «красні яєчка» на честь вес-
няного пробудження природи. І тепер на свято
Великодня ми так само обдаровуємо рідних і
знайомих крашанками й писанками.

Я писанку намалюю
своїми руками.
На Великдень подарую
татові і мамі.

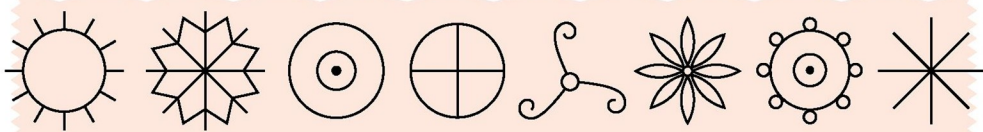
Я писанку синьо-жовту
сама намалюю
і бабуні й дідусеві
також подарую.
На писанці намалюю
зелену травичку,
подарунком привітаю
брата і сестричку.
Я на писанці на кожній
намалюю квіти –
буде вся моя родина
на святі радіти.

Катерина Перелісна

Гарні узори на писанках – це знаки: круг, зірка, квіти, хрести тощо.

Усі вони уособлюють сонце.

Намалюй той знак сонця, який сподобався тобі найбільше.

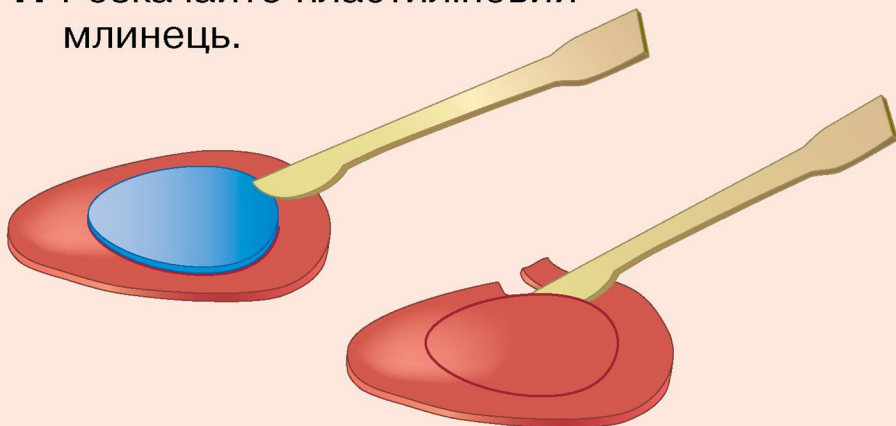
РОБОТА У ГРУПІ

Практична робота.

Писанки з пластиліну

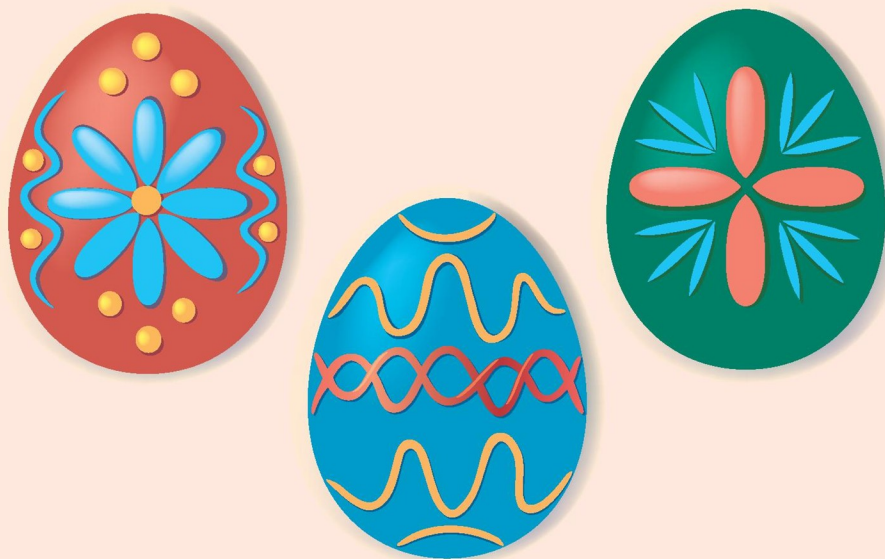
Писанки можна не тільки розмальовувати фарбами, а ще й виготовляти з різних матеріалів. Спробуйте виготовити писанки з пластиліну.

1. Розкачайте пластиліновий млинець.

2. Обведіть стекою шаблон.

3. Виріжте овал писанки.

4. Прикрасьте писанку візерунками з пластилінових качалочок, кульок, джгутиків тощо, як показано на малюнку або за власним задумом.

Позмагайтеся! Чия писанка красивіша?

У майстерні столяра

Народні майстри виготовляють безліч цікавих виробів з дерева. Різьблені меблі та скриньки, посуд і сопілки – не злічити! Неначе за помахом чарівної палички зі шматка дерева народжується диво.

Поміркуй і скажи, як називають ці вироби, для чого вони призначені.

Згадай, у якій казці майстер вирізав з дерева кумедного довгоногого хлопчика.

МРІЄМО СТАТИ ДИЗАЙНЕРАМИ

Що таке проект?

Майстер починає роботу із задуму майбутнього виробу. Потім малює виріб за задумом. Зображення називають *проектом*, а майстра — *дизайнером*.

Як виникає задум?

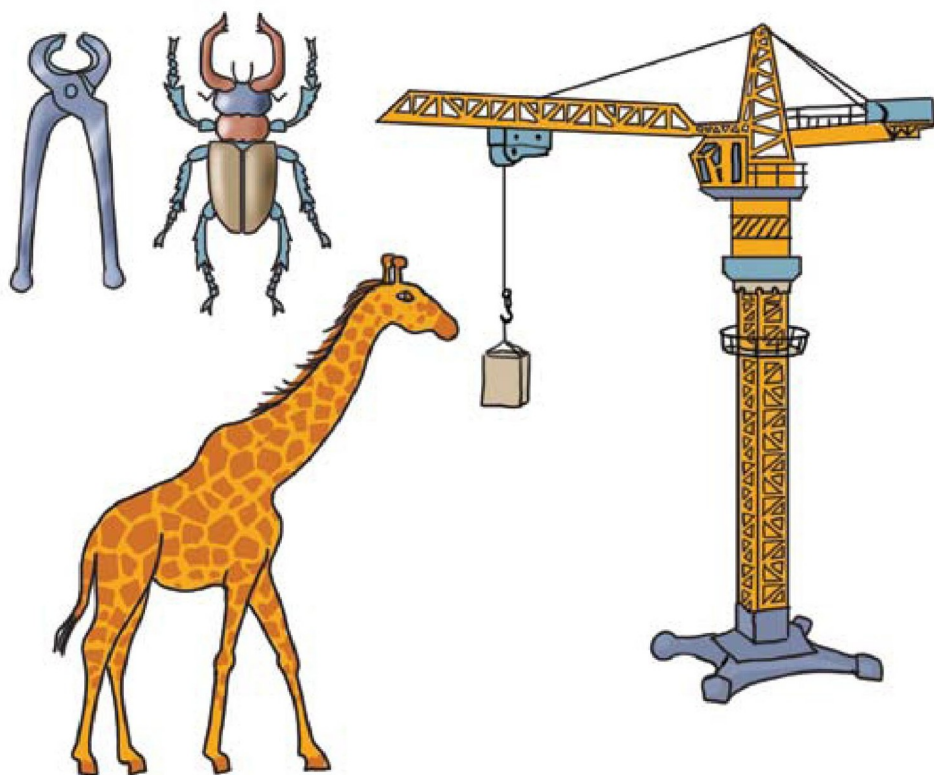
У дизайнера в уяві зріють образи яскраві.

Ракета, яхта, срібний лайнер.
Хто форми їх творив?...
І на крилах літака,
і в акул на плавниках,
і в пір'їнці у орла —
всюди видно букву **А**.

Розвивай уяву. Придивися: хто на що тут схожий?

Хто нам створює деталі
із твердих, м'яких металів
для машин і тракторів?
Ну звичайно ж, ...

Яка цікава вийшла подорож! Наближаються канікули. Сподіваюся, що влітку ти з батьками обов'язково відвідаєш якусь виставку робіт народних майстрів. Спостерігай і запам'ятовуй, адже попереду в нас ще безліч цікавих робіт з різних матеріалів на уроках трудового навчання в другому класі.

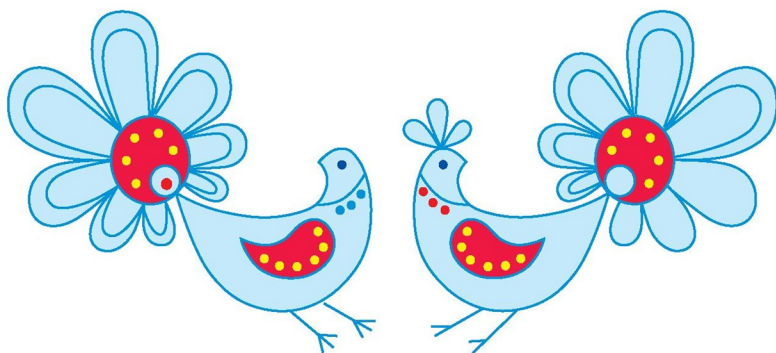

Перевір себе!

1. Які професії переплутано?
  - В модельєра круг гончарний робить з глини глечик гарний.
  - Столяр сидить, ескіз малює і модні сукні конструює.
2. Назви зображені на малюнку вироби.

3. Розглянь народні візерунки. Знайди п'ять відмінностей.

4. Користуючись другим форзацом підручника або за власним задумом створи на дозвіллі цікаві роботи про літо – пору цвітіння.

ВІДГАДКИ ДО ЗАГАДОК

- С. 7 – розумова; фізичну; художні.
- С. 21 – закладку.
- С. 33 – метелик.
- С. 44 – широку.
- С. 52 – листочки.
- С. 56 – їжак.
- С. 57 – сова.
- С. 59 – жолудь.
- С. 72 – джміль; бджола.
- С. 73 – жабка.
- С. 74 – 1 – морквина; помідором; огірок; 2 – зелений; апельсина; червоний.
- С. 83 – чайник; самовар; ложка.
- С. 91 – кросівки; босоніжки; капці.
- С. 103 – нитка.
- С. 107 – дизайнер.
- С. 108 – слюсарі.

ЗМІСТ

Юний друже!	3
Вступ	5
Місце праці та професії в житті людини	6
Твоє робоче місце	8
<i>Перевір себе!</i>	16
Робота з папером	17
Види паперу	18
Вироби з паперу	20
Рвання паперу	24
Різання паперу	30
Симетрія в природі	32
Вчимося згинати і складати папір	35
Аплікація з паперу	41
<i>Перевір себе!</i>	50
Робота з природними матеріалами	51
Як готують листя для аплікацій	54
Новорічні прикраси	61
Новорічні листівки	67
<i>Перевір себе!</i>	68
Робота з пластиліном	69
Як працювати з пластиліном	71
<i>Перевір себе!</i>	78
Самообслуговування	79
Я – матусин помічник	80
Культура зовнішнього вигляду людини	86
<i>Перевір себе!</i>	96
У гості до майстрів	97
Опановуємо художнє довкілля	98
Мріємо стати дизайнерами	107
<i>Перевір себе!</i>	109
Відгадки до загадок	110